

genija

TAVČAR

CVETJE
V JESENI

Ivan Tavčar: Cvetje v jeseni

[Založba Genija](#)

Za založbo: Blanka Jarni

Oprema: [Dubravko Gecan](#)

Ljubljana, 2012

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

821.163.6-311.2(0.034.2)

TAVČAR, Ivan, 1851-1923

Cvetje v jeseni [Elektronski vir] / Ivan Tavčar. - El. knjiga. - Ljubljana : Genija, 2012

ISBN 978-961-280-009-3

260773120

Ivan Tavčar

Cvetje v jeseni

*Blagor mu, ki ima v časih groze in trepeta
še moč spominjati se zornih prejšnjih dni!*

Sedeli smo na najlepšem ljubljanskem vrtu. V senci pod divjim kostanjem.

Gospa Marica je z belo roko prekladala posode ter nalivala kavo, da je silil prijeten duh pod zelene veje.

Tudi gospa Mica ni hotela brez dela ostati: narezala je belega kruha ter ga simetrično razstavila po mizi. Vmes pa je postavljala gospa Dinca male krožnike z rumenim medom in surovim maslom.

Pri človekoljubnem tem delu, ki je veljalo v prvi vrsti meni, me je prešinila misel – bogzna od kod je prišla – ki ni bila ljubezniva za ljubko trojico, katere gost sem bil danes na najlepšem ljubljanskem vrtu.

Premišljeval sem: »Kakor so lepe in srcu prikupljive, pa bi vendar življenje zastavil, da ta trojičica ni nikdar poznala tiste vsemogočne ljubezni, ki ni dana vsakemu, komur je pa dana, tega pretresa, kakor pretresa vihar gozdove na gori!«

V svoji neprevidnosti dal sem besedo tej svoji misli. Kakor trije čmrljčki so se dvignile ter brenčale okrog mene.

»Kaj, da mé nismo iz ljubezni vzele svojih mož?«

Prav ostro so me napadale, posebno gospa Dinca: »Da bi jaz svojega moža ne bila iz ljubezni vzela?«

Polastila se me je hudobija: »Moje mnenje govori, da si svojega moža vzela, ker prideluje vsako leto obilo dobrega in dragega vina.«

Že sem upal, da pridem v dotiko z njeno sladko ročico. Ali vmes je posegla gospa Marica: »In jaz sem svojega vzela, ker sladkor in moko na debelo prodaja?«

»In jaz,« je hitela Mica, »svojega, ker z dobičkom razpečava sukno in platno?«

Nobena ni hotela odnehati od čebljanja in iz oči jim je plamtel ogenj, da sem menil, sedaj in sedaj bom upepeljen!

Na Kamniških planinah se je pričela megla kaditi izza vrhov.

»Vreme se spremeni,« sem pripomnil, da bi napeljal govorico v drugo strugo.

Unisono: »Užaljene smo!«

»Saj niste same, ljube prijateljice, saj imate obilo tovarišic! Čas, recimo, moderni čas je tak, da je zakonska ljubezen prav važno blago, ki se za visoko ceno prodaja, za visoko ceno kupuje. Kaj morete ve za to? Žrtev ste dneva, ki vas je rodil. A same dobro veste, da bi danes Leander ne plaval čez Helespont, če bi pri dekletu ne slutil nekaj težkih hranilničnih knjižic! Tudi jaz ne morem za to, da je tako!«

»Obrekovalec! Hudobnež!«

Posadil sem se na konja: »Kaj veste ve tri, kaj vedo vaše tovarišice, kaj ve moderna ženska o tisti ljubezni, ki pretresa telo in dušo, ki veže dušo in telo, ki je kakor nevihta, ki pride, da ne veš od kod, ki te podsuje, ki te stolče, da se od nje nikdar več ne oddahneš, ki jo pa vendar hočeš imeti, in najsi zaradi nje življenje izgubiš! Kaj ve veste o taki ljubezni!«

»Me ljubimo svoje može!«

»Dokler so v stanu mesec za mesecem polagati stotake na mizo. Če bi ne bilo teh stotakov, če bi ne bilo obleke in svile, ljubi Jezus, koliko ženic bi svoje može še ljubilo?«

»Ti dobro to veš, ker si – oženjen!«

Grenko-zasmehljivo so se smejale.

»Zasmehujte me, kolikor vas je volja! Da, prijateljice, kar vam ni bilo dano, dano je bilo meni. Pretresla me je ljubezen, enaka viharju, enaka nevihti! Prišla je pozno, prav tako je prišla, kakor pride časih kako cvetje v pozni jeseni. Sadu ni rodila, kakor ga ne rodi jesenski cvet. Če me hočete poslušati, vam razgrnem vse. Pri tem tudi izveste, čemu nisem hotel zakonske družice, ki bi me bila ravno tako okrog prsta obvijala, kakor obvijate ve svoje može. Pri poslušanju se boste morda obilo smejale! Vprašanje je torej: me li hočete poslušati?«

Gospa Marica, gospa Mica in gospa Dinca so z enim glasom odgovorile, da hočejo poslušati.

I

Ko se je po travnikih otava kosila – katerega leta je to bilo, nima za vas, častite gospe, nikakega pomena – sem vzal v roko pratiko ter izračunal, da dosežem točno po štirinajstih dneh osemintrideseto leto svojega brezpomembnega življenja. Teh osemintrideset let mi je tičalo neprijetno v kosteh: spodaj se mi je pričenjalo telo že nekako nesimetrično zaokrožati, zgoraj ob sencih pa je že nekaj sivelo, kakor pozimi, če leži ivje na vejevju. Sicer pa se mi je dobro godilo. Nekaj let že nisem poznal nikakih skrbi, kakor so me svoj čas davile na visoki šoli, in v pravadah sem koval če že ne rumenjakov, vsaj srebrnjake, tako da sta se napolnila dan za dnevom lonec in skleda. Vzlic temu pa me je tistega dne, ko sem ob roki pratike določil svojo starost, zavest, da se staram, prav potlačila in ravno tako me je potlačilo prepričanje, da mi na svetu ne ostaja drugega nego tisto, kar imenuje Latinec: *fructus consumere*.

Stroj si – tako sem govoril sam sebi – ki bo tekel, dokler so posamezni deli količkaj v redu. Potem pa tu

in tam kaj odneha, oči ti pokvari kratkovidnost, lasje ti izpadejo in po členkih se ti nabere apno, da teče stroj le še s stokanjem in ječanjem. Pri koncu pa vse skupaj pade in kakor staro šaro te odneso v stran. Če se pa ob najzadnjem koncu vprašaš, je li tvoje življenje imelo kaj višjega pomena ali namena, ne moreš drugega odgovoriti nego: »Ni ga imelo!«

Tako sem govoril sam sebi in prav živo sem čutil, kako me je potrla teh osemtrideset let, ki jih skoraj dopolnim. Kje naj dobim sočutno dušo, da izlijem vanjo svojo otožnost?

Gnalo me je iz sobe.

Ko stopim na ulico, je bil prvi človek, ki sem ga ugledal, trgovec Bon, tvoj sedanji mož, gospa Marica. Ali takrat ti še ni bil tako podložen, kot ti je dandanes, pač pa smo vedeli, da že šteje stopinje za teboj in da ne odide svoji zakonski usodi. Ker se je sam ženil, je bil tiste dni pravi agent za ženitve, tako da sem takoj vedel, kake besede mi bo spregovorila ta revna duša.

»Kam pa? Kam pa?« je povpraševal.

Odgovoril sem čemerno: »Sam ne vem kam!«

»No vidiš, ali ti naj do sodnega dne trobentam, kako sam si! Plevel si na njivi, za katerega se nihče ne briga! Čisto tako kot plevel tudi pogineš! Dohodke imaš; lahko bi preživel ženo in otroke. – Oženi se vendar!«

Kar videl sem, da živi v veri, da je spregovoril najmodrejšo besedo pod soncem in pod zvezdami! Ta

modrost pa me ni potolažila, ker je ženska le slaba tolažba možu, ki je star osemintrideset let.

Tedaj se mi je pozelelo po gospe Heleni, katero ve tri že tako dobro poznate. Tiste dni – morda je še danes – je bila najkrasnejša ljubljanska gospa, a bila je – gospa Mica, ne nabiraj svojih ust! – moja prijateljica. Kadar me je morila kaka skrb ali otožnost, sem se zatekel k tej svoji prijateljici, in vselej je njena materinska beseda razvedrila mojo dušo in čelo. V mojih očeh je bila gospa Helena vzor ženske, ki se ni dotikala prahu tega sveta. Z njo skupaj sva čitala Prešerna in na marsikatero krasoto Prešernovih umotvorov me je opozorila ona. Bila je čez vse mere idealna ženska: vsaj jaz sem bil prepričan o tem. Tudi s svojim možem – bil mi je součenec – je živela v resnično srečenem zakonu. Zakonska sicer nista imela velikega premoženja, v obilju pa sta imela, kar sta za življenje potrebovala. Dve deklici sta bili sad vzornega zakona. Starejšo je bila gospa Helena že omožila, in nikjer se ni opazalo, da bi se bila pri tem kaj trudila ali pa še celo posnemala sv. Petra, ko mu je Gospod zaukazal, da naj še enkrat razpne svoje mreže. Mlajša je živela še v hiši. Nekoliko me je motilo, da so jo klicali Elviro. Ali že takrat je ta deklič nosil glavo, kakor jo nosijo ponosne in lepe ženske v španski Sevilji. Samo ob sebi se ume, da je bila vzorno odgojena, in lepota na njej se je že razvijala, tako da je snubač lahko živel v nadi, da se mu s tako nevesto razcvete bujna zakonska

sreča. Za svojo osebo sem malo občeval z gospico Elviro, ker tedaj niti osemnajstega leta ni bila dosegla. Ves dan je letala od učitelja do učitelja – učila se je nešteto modernih jezikov – in tudi po klavirju je trkala, kadar je le količkaj utegnila. Bila je splošna sodba, da se bo kakor sestra lahko in dobro omožila. V saj gospa Helena, ki mi je zaupavala največje tajnosti, mi ni nikdar kaj potožila, da bi jo v tem pogledu morale kake skrbi.

Gospa Helena me je kakor vsekdar preprijazno sprejela. Brez ceremonij sem prisedel k njej ter takoj opazil, da je danes v razgovoru bolj počasna. Nekaj je pletla, a tu in tam je počivala z belima rokama ter se zagledala v drevesa Lattermannovega drevoreda, na katerega se je nudil lep pogled iz okusnega stanovanja. Pazljivo in vestno me je poslušala, ko sem ji tožil o dolgočasnem svojem življenju in o osemintridesetih svojih letih. Ni mi odgovorila takoj, pač pa je rahlo zaklicala: »Elvira!«

Hčerka je takoj, prav kakor da je čakala na klic, vstopila vsa pokorna in vdana, vzor prave in poštene odgoje.

»Kaj želiš, mama?« To, seve, je vprašala po francosko.

Kako okusno se je bila napravila ta zelenjava! Vse je okroglo postajalo na njej in beli predpasnik je lepe oblike mladega telesa še bolj povzdigoval.

Mama ji je ukazala, da naj gre za pol ure na sprehod, a da se ima potem zanesljivo in gotovo vrniti domov. Elvira je brez odloga odšla, in prepričan sem bil, da pride točno in gotovo zopet domov, kakor se ji je zapovedalo.

»Kako to grmičevje rase, mi pa se staramo in življenje nam je v nadlego!« Po teh besedah nisem mogel zadržati globokega vzdihla. Gospa Helena me je skoraj pol ure tolažila ter mi dokazovala, da pri meni o starosti še ne more biti govora. Končno pa se je zagledala v strop in je nekaj premišljevala.

»Koliko časa, gospod doktor, že zahajate v našo hišo?« me je vprašala naposled z nekako resnostjo.

»Šest let, in hvaležen sem Bogu za vsak trenutek, katerega sem smel preživeti v vaši družbi, gospa Helena!«

»To je fraza!« je odgovorila hladno.

»Čemu fraza?«

»Drugega biti ne more!« me je zavrnila odločno. »Dokler sem bila sama, se je dalo to še urediti; sedaj pa, ko je Elvira dorasla, ni moči več krotiti hudobnih jezikov. Saj me umejete, gospod doktor?«

»Čutim se vendar starega!«

Zavrnila me je takoj: »Hudobni jeziki tega ne čutijo!«

Skoraj zaihtel sem: »Kaj mi je početi? Ali naj ne prihajam več v vašo hišo? Kako naj živim?«

Čutil sem se v resnici nesrečnega. Gospe Heleni pa se je razširil čaroben smehljaj po licu in šepnila je: »Se da tudi drugače urediti.«

Ko me je nekaj časa pomenljivo gledala, je še dostavila: »Opraviti imam v mestu. Moj mož ima vsak hip priti; počakajte ga in lahko z nami večerjate.«

Izginila je in me prepustila občutkom, ki so se kar usuli name. Kaj mi je početi? Ali mi je pokazala vrata? Njena beseda, da se da stvar tudi drugače urediti, mi ni hotela iz spomina. Ali kako?

Klink! Klink!

Kakor bi me zadela strela, tako me je zadel ta »klink! klink!« Elvirica se je točno vrnila domov in sedaj je v belem predpasniku, ki je še bolj uveljavljal njene zao-krožene črte, igrala na klavir.

V hipu se mi je odprl pogled na Galilejsko jezero – morda je bilo tudi kako drugo, ker nisem učenjak sv. pisma – in videl sem sv. Petra, ko je s tovariši privlekel prazne mreže k svojemu Gospodu. In Gospod je ukazal: »Vrzite mreže še enkrat!«

Klink! Klink!

Pokril sem glavo in bliskoma sem stal z znojem oblit na ulici. Tam pa sem padel v roke svojemu zdravniku, ki z bolniki ni bil nikdar ljubezniv.

»Kaj se potikaš po tlaku?« je zakričal osorno, in to z obrazom, ki je podoben kozolcu, če ga prevrne burja.

»Bolan sem!«

»Vraga si bolan! Delaš, če se tisto pravdno pisarjenje sploh delo imenovati more, delaš kot navit avtomat! Misliš malo, ješ pa veliko, kot prašiček pri koritu! Polenaril si telo, polenaril si dušo in rediš se, kakor da je mast glavni namen tolstega tvojega življenja! Poslušaj moj svet:

Sedaj, ko se otava kosi, odrini v kako pogorje! Lazi po skalah! Pridruži se koscem! Hodi, hodi in delaj! Potem kmalu sprevidiš, da je življenje dar božji in da se zgolj le tepci dolgočasijo v njem!« Nato je odrinil.

Meni se je tedaj prikazalo pred pogledom zamazano pismo in njega velike črke, ki so bile videti kakor po senožetih razmetan plot.

Sestra moje matere je bila omožena na Jelovem brdu, visoko v gričih, in pismo mi je pisal njen sin Boštjan Presečnik, ki je bil vsekdar ponosen na sorodstvo, ki je naju vezalo. Tiste polomljene in razmetane črke so mi pripovedovale, da je Boštjan slabe volje, ker se za sorodstvo premalo brigam: »Več kot pet let te ni bilo pri nas. Svoji ljudje morajo s sabo držati. Tudi Barba že težko čaka. In Meta se je razrastla, da jo komaj spoznaš.« Barba, rojena Muhova iz Jarčjega sela, je bila žena Boštjanova, Meta pa njegova hči. Ta se je »razrastla«. No! No!

II

Jelovo brdo! Ravno pod Blegašem tiči mala ta vasi-
ca sredi rodovitne ravnine, kjer prideluje prebivalstvo
svoje življenjske potrebščine. Češnja je glavno drevo in
spomladi je krajina povita z belimi venci. Tudi oreh je tu
domačin in sad njegov slovi po vsem pogorju.

V tem pogorju sem preživel otroška svoja leta, kakor
živi mlada ptica v gnezdu. Živeli smo kakor kos narave
in še obleke nismo imeli. V tisti dobi je v našem pogorju
še cvetela navada, da otročaj, dokler ga niso poklicali v
šolo, ni dobil svojih hlačic. Nosili smo dolge, do peta se-
gajoče srajce, in kjer smo se igrali, je bilo videti iz dalje,
kakor bi se na kupu valjale umazane vreče. Če je sneg
zapadel, so se valjale te vreče bose po snegu in tu in tam
podrgnile s krvavo kožo po ledu. Ko je prišla rahla po-
mlad, staknili smo vsako ribo v vodi, in v gozdu ga sko-
raj ni bilo gnezda, da bi ga ne zasačilo naše oko, bodisi
na zemlji pod grivo, bodisi visoko na veji ob deblu. Pisa-
ni pinož, rumeni strnad in zlata taščica – pri nas pravijo
tej drobni živalci »šmarnica« – nobeden ni mogel skriti

zakonske svoje posteljice pred nami. Bili smo del narave in nehote smo občutili, da pripadamo k zemlji, kakor pripada k tej zemlji jelka, ki zraste na slemenu Mladega vrha. Z naravo smo skupaj zrastle in eno smo se čutili z njo! Zatorej me sili vse nazaj v rojstni svet in tja me bo sililo, dokler me bodo noge nosile! Kadar zopet pridem v rojstno krajino, me v hipu obdajajo otroška leta. Niti najmanjši pripetljaj ni pozabljen in spominjam se vsakega kraja, kamor je nosila ptica svoje gnezdo, kjer smo kurili krese, kjer smo lovili rake koščake ali tolkli kozo »pod novim cesarjem gor in dol«.

Vsi ti spomini ti mrgole pred dušo, telesu pa je, kakor bi se kopalo v bistri in okrepčevalni vodi.

Ravno tako je bilo tisti dan, ko sem hodil proti Jelovemu brdu. Mehki spomini so me objemali, in ko sem dospel do Tominčevega hrastja pod Lovskim brdom, ni vrag, da bi ne bila zapela vuga. In pognala je zlati svoj glas v zeleno dolino. Vuga? Malo pozno je že bilo zanjo. Meni pa se je vendar zdelo, da je le bil »stric Matic«, ki prišiva svoje gnezdo na rogovilico pri veji, da mu giblje sapa mladiče v tej zračni zibelki. Ej, škoda, samo enkrat v življenju sem vedel za tako gnezdo, a še to je viselo na tako šibki veji, da nisem mogel do njega!

Nad Lovskim brdom je pričel kazati svoj obraz stari naš Blegaš, a tik njega je čepel okrogli Koprivnik, izza katerega se tako radi privlečejo črni oblaki, da namočijo polje, kadar je najmanj treba. Takrat je v ozadje stopila

Ljubljana in v stran so stopile vse skrbi, ki grenijo življenje samcem po mestih.

Hotel sem sesti pri poti v šumeče resje ter se zagledati v plešasti Blegaš, če me morda še pozna.

A pri poti sta že dva sedela. Pred mano sta že bila prelezla klance do Lovskega brda. Sedaj sta čepela v resju, podobna kupu nesreče, in meni sta se videla kakor omlačena dva snopa.

Mož je pokazal z roko na Blegaš: »Lep je! Na vrhu je v senci, po bregovih pa ga sonce obseva!«

In res je takrat nad goro plaval velik oblak, ki je jemal vase sončne žarke, tako da je bil vrh teman. »Lep je,« – k meni je obrnil izmučeni svoj obraz – »in če je človek šestnajst let bil notri, se ga komaj nagleda.«

Zagledal se je v goro. Pričelo se mi je svitati, kdo bi bil ta človek. Dolgi zapor mu je bil razoral lice in izpadli so mu bili tudi lasje na glavi. Ni ga bilo lahko spoznati.

Nekdaj je naše gorovje le o tem govorilo, kako sta se kočar Skalar in gruntar Kalar trgala zaradi majhne njivice, ki je bila last beračeva, po kateri pa je hotel bogatin vlačiti posekani les iz svojega gozda, ki je ležal ravno nad omenjeno njivico. Kalar, ki je bil z vso vasjo v sorodu, je imel torej vso vas na svoji strani. Imel je pa na svoji strani še različne odvetnike, ki so mu denarnico puščali, da je pravda več stala, nego sta bila njivica in gozd skupaj vredna. Skalar je zaradi tega imel proti sebi

vso vas in mnogo odvetnikov, ali končno je zmagal v pravdi.

Lahko si mislite, kako sovraštvo je nastalo med Kalarjem in Skalarjem. Bogatin je besnel in bil je – kakor pravimo – vedno pripravljen revnemu kočarju »s sekirico dobro jutro voščiti«. Temno sem se spomnil, kako se je govorilo, da sta se v nekem robovju na Blegašu srečala, se spopadla in da se je pri tem Kalar do smrti ponesrečil. Potem je bila dolga razprava in – če sem se prav spominjal – je bil Skalar za vse življenje obsojen v Gradiško.

Pri teh spominih sem spoznal Šimna Skalarja, s katerim sva v otroških letih ovce skupaj pasla, ki je pa bil videti sedaj za najmanj trideset let starejši do mene.

Zopet je ječal: »Lemoj, šestnajst let! In noben dan nisem videl ne Koprivnika ne Mladega vrha in ne Starega vrha. Posušil sem se kot kopriva – ej, huda je bila!«

Ko je nekaj časa molčal, je iztegnil koščeno roko ter pokazal na kraj, kjer se je iz zelenega bukovja kazal bel rob na bregu, katerega obrača Blegaš proti Jelovemu brdu.

»Vid'š, tam za robom je bilo! Na ozki stezi me je srečal, sekiro je vzdignil in k meni rinil. Ker pa je bilo deževalo, se mu je spodrsnilo. Truplo in sekira sta pala po skalovju navzdol in, kakor je Bog v nebesih: jaz se ga z roko nisem dotaknil! Vid'š, tako je Kalar umrl!«

Vprašam: »Kako, da so te obsodili?«

»Njegov brat je pričal. Skrit za grmovjem je hotel videti, kako sem Kalarja pograbil in ga potisnil čez rob. Krivico mi je delal in šestnajst let mi je ukradel!«

Do sedaj Šimnova žena Luca ni bila spregovorila. Prejkone je bila v dvomih, ali naj me tika al vika. – Pri nas so tiste dni imeli samo oženjeni pravico, da so jih vikali; če si vikal neoženjenega, štel ti je to v zlo. Žalibog je tudi ta lepa navada v pogorju ponehala, in kmalu doživimo, da se bodo dekleta iz različnih far med seboj vikala.

Pa Luca se predolgo časa vendarle ni mogla krotiti. Imela je jokajoč, stopen glas, kakor ga ima zajec, če si ga slabo zadel. Povzdignila je ta glas.

»Toliko sem vekala,« je zastokala, in njene oči so v resnici bile podobne studencu, kadar zgubi vodo v poletju, »toliko sem vekala, ko so mi moža odpeljali. Sosedje me niso pogledali, in če bi Presečnika ne bilo, vzela bi bila konec od lakote. Drugi me tako ni vzel na delo. Dobro leto potem je umrla Špelica – od stradanja. Toliko sem vekala!«

Pri nas ljudje ne jokajo, pri nas vse »veka«, tako otrok v zibelki kakor žalujoči pri pogrebu. Zatorej je tudi Luca »vekala«, ko so ji moža vzeli in ko je umrlo otroče.

Pa tudi brez vekanja bi bil človek tej ženski verjel, da je veliko trpela pod božjim soncem. V teku tega trpljenja se je je oprijela bolezen, da je s suhim svojim obrazom migala neprestano sem in tja, kakor petelin na

vrhu cerkvene strehe, kadar je dvojna sapa v zraku. Ta uboga glava je brez odloga kakor nihalo premikala se od leve na desno in od desne na levo, prav kakor da bi hotela sproti zanikavati, kar je govorila z jokajočim in stopenim svojim glasom. Vse to je napravljalo vtis smešnosti, ali ravno ta smešnost je nehote poviševala – če si nosil kaj človeškega srca v sebi – vtis žalosti, katera je bila materi Luci v toliki meri prisojena.

»Tako je tudi Špelica umrla. Pa še tružice mi niso hoteli napraviti v vasi! Morilci in ubijalci nismo imeli nobene pravice!«

Radoveden sem postal.

»Lemojte,« – pa se je takoj popravila – »lemoj, zdaj sem te spoznala! Brada ti rase, pa si vendar Kosmov! – Zjutraj je umrla, in povem ti, od stradanja! Na svetu je komaj tri leta bila. Pa nikjer nisem mogla dobiti desk, da bi jo bila spravila, kot se spodobi človeku. Zvečer, ko se je luna prikazala za Goro, sem jo naložila v košek, s katerim smo travo vozili, če smo imeli kravo pri hiši. Takrat je sadje cvetelo. Naložila in odpeljala sem jo ponoči. Nekaj jablanovih vejic sem položila k nji, da je šla v cvetju od doma.«

Sedaj si predstavljajte to revo, ko je svojega mrtvega otroka v pozni noči vozila po slabih gorskih potih! Vam, mestne gospe, kdo naj verjame, da sploh veste, kaj je trpljenje na svetu? –

»Povedati ne morem, kako mi je bilo tisto noč. Tak pogreb, in nedolžen otrok, ki nikomur nič hudega storil ni! O Jezus! O Jezus!«

Nekaj časa je vzdihovala, nakar je še dostavila:

»Ali brez pogrebcev moja Špelca ni ostala. Ko jo pod Malenskim vrhom pripeljem do prvega ovinka v gozdu, pogledam na tratino pod seboj, pa ti jo primaha tam doli rjav in kosmat zajček. Kak streljaj od mene skoči na pot. Prav nič se ni bal mojega mrtvega otroka. Sredi pota se usede, prav čudno maha z ušesi in si mane z nožico kuštravo glavo. Oči si briše, sem si mislila. Na vse to izgine v bukovje, a povem ti, še trikrat je žival prekrizala pot; vselej je obsedela in si brisala gobček. In vidiš, Bog je poslal tega pogrebca, ker ni bilo ljudi! O Jezus, jaz sem kaj prestala tisto noč!«

Še mnogo sta mi potožila, ali Luca je potem vodila prvo besedo.

»Otroka sem pokopala, moža so imeli v Gradiški, fantiček pa je moral v službo, ker ga doma preživiti nisem mogla. Bila sem zapuščena kot zapuščena ptica pozimi. Leta so tekla, nato pa sem šla k cesarju.«

Vprašam: »Na Dunaj?«

»Tje, kjer je cesar. Dohtar,« – tu je v moje veliko zadoščenje imenovala našega prijatelja Karla – »mi je vse lepo napisal in v posebnem listu je prosil vse kristjane, naj mi gredo na roko, ker ne govorim nemškega jezika.

Nič mi ni računal in še nekaj za pot mi je dal. Hvala Bogu, da so še dobri ljudje na svetu!«

Na dolgo in široko mi je pripovedovala, kako se je vozila na Dunaj, kako je ondi cesarja iskala, kako so ji vzeli prošnjo, da cesarja ni videla, da pa ji je ta vendarle pomilostil moža.

»Zdaj, zdaj imam moža,« je končala. »Obleko sem mu kupila, da se je napravil, kakor vidiš,« ponosno je migala z glavo. »Ali ni čeden?« Čeden sicer ni bil, ker je nova obleka visela na njem kakor na plotu, a pritrdil sem, da je čeden.

Tiho je dodala: »Doma pa mu nimam kaj skuhati. Ni pšena, ni moke in drugega nič. Prvo noč bo moral v posteljo brez večerje.«

Obmolknila je ter me kimaje gledala od nog do glave. Nato je vprašala:

»Ali kaj prida zaslužiš?«

Videl sem, da je s strahom pričakovala mojega odgovora.

»Nekaj že.«

»Toliko, da lahko živiš?«

»Prav lahko!«

Sedaj je trepetala vsaka črta na upadlem obrazu, dokler ni polagoma iztisnila iz sebe, da bi jima kaj posodil in, pri ljubem Bogu! ne podaril. Kmalu smo bili edini, da jima posodim, da si bosta imela s čim kupiti živeža na Malenskem vrhu in da si potem tudi kravo kupita, brez katere jima ni bilo izhajati.

Res smo nato pri Posevčniku na Malenskem vrhu nakupili moke in drugih potrebščin. Trgovec pa nam je pridal vrečico, katero smo napolnili in katero je potem ves srečen nosil Skalarjev Šimen.

Pri odhodu je Posevčnik omenjal, da je vsa vas v ognju in da bi morda ne kazalo, da bi se danes domov vračala.

Pa smo jo le odrinili proti Jelovemu brdu, kjer je bilo splošno mnenje, da »morilec« ne sme v vas.

Približali smo se prvim hišam.

Čuli smo vpitje in opazili smo, da so ljudje vihteli kole in vile. Razlegal se je krik: »Živ ne bo prišel v vas! Če je oni pod zemljo, naj gre ta za njim!« V prvi vrsti je divjal Kalar, ki je v rokah nosil zakrivljene gnojne vile. Tudi nekaj žensk je kričalo vmes, in še celo otročaji so tiščali količe v slabotnih rokah.

Ta dva sta obstala in od groze sta skoraj okamnela. »Moli, Luca!« je zaječal Šimen. Krčevito je tiščal vrečico k sebi, snel črni svoj slamniček z glave, z desnico pa pričel delati velike križe čez potno svoje čelo.

Zadonela je veličastna molitev o Kristusovem trpljenju in stepeni in jokajoči glas kimajoče Luce je presegal vpitje množice. – Kakor veste, nisem bil nikdar posebno vnet za molitev, ali ta prilika me je preobvladala in razoglav sem korakal za onima, ki sta v silnih stiskah iskala pomoči pri Njem, ki je nekdam trpel za solzni naš svet. Že smo dospeli do sovražne tolpe. Za Blegašem je

sonce zatonilo in senca je legala po krajini. Kakor jok je bilo čuti Luce skrhani glas: »ki je za nas krvavo bičan bil, ki je za nas s trnjem kronan bil, ki je za nas križan bil.« Preplašena ženska ni ostala pri enem; vse skupaj je mešala, tako da je sedaj molila k Onemu, ki je za nas križan bil, potem pa zopet k Onemu, ki je za nas s trnjem kronan bil. Presunilo me je tako, da sem skoraj videl, kakor bi stopal s trnjem ovenčani in krvavo prebičani Odrešenik s svojim križem pred nami.

In ta dva sta nosila križ z Njim!

Ljudstvo je obmolnilo. Že je nekaj količev odletelo v stran. Matere so pograbile po otrocih in tudi možje so izginjali. Zadnji je odstopil še Kalar in vile je treščil na tlak pred hlevom.

V hipu ni bilo videti žive duše več. Ostal sem sam sredi vasi. Onadva pa sta odkorakala proti svoji podrti koči, in še iz dalje se je čul stepeni in jokajoči glas Luce: »ki je za nas križan bil.« –

Tako sem prišel tisti večer na Jelovo brdo.

III

Kmet je kralj. Če ima dobro in čedno napravo, če ima primerno zemljo, da jemlje iz nje življenje in davek, če nima dolgov, pač pa polne hleve, in če ima še kopico zdravih in pokornih otrok, je kmet kralj, neodvisen od vsega sveta.

Tak kralj in gospodar je bil Presečnikov Boštjan na Jelovem brdu. Njegova hiša je stala prav pri koncu vasi. Zidana je bila in imela je tako imenovano gorenjo hišo, okrog katere je tekel lesen hodnik. Okna so tičala v okviru zelenih, kamnitih stebričev, a z železom so bila tesno zapažena. Nad okni je kraljeval sv. Ferjan ter s svojo golido zabranjeval požare.

Tik hleva na dvorišču je ležal velik kup gnoja, a vzlic temu sta se povsod kazala snaga in red. Na steni je viselo raznovrstno orodje, da je bilo takoj pri roki. Tnalo je bilo pometeno in glavna pot proti hiši je bila še celo s peskom posuta. Tik vhoda pri veži je tekla voda iz umetnega vodnjaka, ker so Presečnikovi že v tistih časih imeli svoj vodovod.

Pri tej hiši si se takoj čutil domačega, ker ni bilo v vsej naselbini ničesar, kar bi bilo ustvarjalo kaj nesoglasja. Vse se je strinjalo in ujemalo.

Bila je že noč, ko sem stopil v vežo.

Dolga ta veža se je končala v mogočno kuhinjo, visoko obokano. Kadar je visoki ta obok bil poln mesa, ki se je ondi sušilo, je človeku posebno dobro del pogled na njegovo blagoslovljeno višino. Obok kuhinje in tudi veža sta bila zavita v saje, od katerih je pri južnem vremenu kapalo ter se svetlo nabiralo na tlaku. Nad tem se tiste dni še nikdo ni spotikal; bila je to navada, tako da je kapalo že pri starem očetu in brez dvojbe tudi že pri tega očetu.

V veži je vladala tema, samo od ognjišča sem se je svetilo. Tam se je togotila ženska, da niso burkle popravljene, da ni mogoče loncev pristavljati in da so moški vsako leto bolj zanič.

Glas te ženske mi ni bil neznan in vedel sem tudi, komu velja ta njena jeza in srd. Bila je dekla Liza, ki je pred petimi leti že tudi služila pri Presečnikovih. A njena beseda je veljala hlapcu Danijelu – pomislite, to coklarsko ime v tem olikanem pogorju! – ki je istotako že dolgo vrsto let služil pri Boštjanu.

Že večkrat sem omenjal, da je tedanji čas imel svoje posebne navade.

Med take navade je spadalo tudi, da sta hlapec in dekla, če sta daljšo dobo pri dobrem gospodarju služila,

štela se, da sta nekako zaročena in da se vzameta, kadar si dosti prislužita.

Taka zaroka je vezala tudi Lizo in Danijela, ker sta že več nego deset let skupaj služila. In res je ona varčevala, kar se je le dalo, a Danijel – že ime kaže, da je bil svoj čas prinesen iz Trsta – je bil falot, ki je zaslužek najrajši v svojem lastnem grlu nalagal. Ta ljubezen torej ni bila brez viharjev: prav rado se je bliskalo in včasih je še celo treskalo.

Danes je pri ognjišču treskalo:

»Pri ljubem Bogu nisi za nič! Še podkuriti nimam s čim, ti grdoba lena!«

Mimo mene je prikrevljal Danijel s kozavim svojim licem. Imel je desno nogo krajšo od leve, ker se je sploh pri vsakem Tržačanu – pri nas smo jim rekli Tržani – kazala kaka telesna hiba. Kmalu se je prigugal nazaj in nosil je polno naročje ravnokar naklanih trsk. Vrže jih pred ognjišče, rekoč:

»Že zjutraj sem ti jih nasekal. Saj zmerom mislim nate, Lizka!«

Zadnjo besedo je nekako sumljivo izgovoril, tako da se je lahko čulo za »Liziko« ali pa tudi za »Lisko«, kravo v hlevu. Liza jo je umela za kravo.

»Ti vrag črni!« Pograbila je oklešček ter udarila za Danijelom, ki jo je urnih peta odkuril iz veže. –

Vstopivši v hišo, opazim Boštjana za mizo. Kar čutil sem, kako se je v njem vse vnelo od veselja, da ga obišče

sorodnik. Takrat je pri nas sorodništvo še nekaj cene imelo, in če si sorodnika obiskal, si vedel, da si prišel k svojim ljudem. Vzlic temu pa Boštjan pri mojem vstopu niti izza mize ni vstal. In da bi si bila v roko segla, o tej gosposki šegi tista leta v Jelovem brdu še govorce ni bilo. S svetlim očesom me je pogledal in dejal:

»No!«

In jaz sem odgovoril:

»No, da ste le zdravi!«

Nato je Boštjan zaklical svoji ženi, da naj prinese »štober« in luč. Tedaj v našem pogorju še ni vladal »smrdljivec«, pač pa je v leščerbah gorelo laneno olje. Leščerbe so stale na štobrih, majhnih, lesenih stebričkih, od koder je izhajalo prejkone tudi ime. Če se je v kaki gostilni nabirala nevihta, je gospodar najprej ukazal gospodinji ali dekli, da je štobrčke v kraj spravila, ker so bili za tepež pripravno orodje. Danes ne staknemo štobra več v kmečkih hišah, od Škofje Loke pa do Cerknega ne. Laneno olje je podleglo in smrdljivi bratec gospodari na mizah. Mlajši zarod pa nima več pojma o prej tako potrebni premičnini. Kultura je štobre vzela.

Barba je nekaj odlašala. Ko je prinesla štober in plamtečo leščerbo, sem opazil, da je morala že vedeti o mojem prihodu. V kratkem času si je bila preoblekla srajčnik – tudi to, za naše ženstvo tako karakteristično oblačilo je zagazilo v pozabo – kateremu se je videlo, da prihaja iz perila. Tudi nov predpasnik si je bila pripasala.

Barba je bila še vedno postavna žena. To sem ji tudi v obraz povedal, tako da se je zadovoljno zasmejala. V tem pogledu ste ženske vse enake, in najsi nosite svilene, s čipkami obrobljene dolge srajce ali pa kratke, na rokavih v gube nabrane srajčnike!

Menili smo se o letini, o živini in o visokih davkih. Ko sem povedal, da ostanem pri Presečnikovih nekaj tednov, razžarilo se je obema lice. Prepričan sem bil, da sta se tega v resnici veselila. Pri tem se ni predla nikaka pretirana govorica, kaj naj se mi daje jesti, kako naj se z mano počenja in o drugih takih sitnostih. Umelo se je na obeh straneh, da bom živel, kakor živi človek, če pride med svoje.

Stemnilo se je. Posli so pričeli cepati v hišo in nankrat je bila miza zasedena. Gospodinja je hitela po večerjo.

Najprej se je pred nas postavila velika skleda celega krompirja, iz katere se je mogočno kadilo. Mati Barba je na mizo za družino natrosila velik kup soli, za naju z gospodarjem pa manjšega. Sad zemlje smo jemali iz sklede, ga solili in jedli. Ko sta bila v posodi zadnja dva kosa, ju je pograbil hlapec Danijel, rekoč:

»Ostati nič ne sme!«

Nato je prišel na vrsto sok, v katerega je vrgla gospodinja veliko kepo rumenega masla. Vsak je dobil leseno žlico – ki bi jo ti, Marica, komaj bila spravila v svoja

usteca – skupno smo zajemali, pridno in z vnemo. Tu in tam je Liza zavpila nad Danijelom:

»Ne lovi samo štrukljev!«

Pa hlapče se ni dosti brigalo za to karanje. Ko je bilo le še malo v skledi, je to k sebi potegnil, režeč se:

»Da ne bo mati mislila, da slabo kuha!«

Pri večerji je nosil prvo besedo stari Jakopin. Tisti dan je delal pri Presečnikovih. Je li imel ta starec kako krstno ali kako drugo ime, ne vem. Kar sem ga poznal, so ga klicali za Jakopina. Bil je Radeckega vojščak, ponosen na svoje trpljenje v vojski, ponosen tudi na svojo nemščino, kakor si jo je bil prilomil v vojaški službi.

Ko se je sok na mizo postavil, je pričel:

»Kaj veste vi, ki na svetu niste nič skusili in ki tudi nič ne veste!«

»Povej nam kaj!« je prosila Liza, ki se očitno z Danijelom še ni bila sprijaznila.

»Veliko ti lahko povem,« se je odrezal Jakopin. »Najlepše, kar je bilo, je bilo v Brešiji. Tam so nas puntarji nekaj komandirali, in grof Radeci,« – Jakopin maršalovega imena ni mogel drugače izgovoriti – »je dejal: ›Fantje, pojdimo iz mesta!‹ Tisti dan me je imel profos v rokah, ker sem bil svojemu koprolu nekaj nepokorščine izkazal. Po ulicah smo se gnetli in ti vrage so s streh in iz oken na nas streljali. Da, tako je bilo!«

»Pa ste vendar nazaj streljali?« se je vmešal Danijel. Jakopin ga je zavrnil:

»Molči, ki nič ne veš! Gori za dimnikom je tičal Lahonček in na nas je streljal, da se je vse kadilo okrog njega. Za božjo voljo sem prosil profosa, da naj mi da puško v roke. Dá mi jo! Tresk! in še danes ga vidim, kako je omahnil, zdrsnil po strehi in nato tlesknil na kamen, da je vse okrog škropilo. Lepo je bilo! In potlej smo šli v Mantovo.

»Kaj je Mantova?« vpraša Liza.

Takrat se je Jakopin repenčil, kakor se repenči petelin na gnoju.

»Mantova je mesto; ajne greze festunk, ajne greze boser.«

Ta »greze boser« se mi je zagrizel v uho tako, da nisem mogel zadržati smeha.

»Le smejaj se,« se je zatogotil Jakopin, »dobro pa je le, če človek nemško govori!«

Ker je bilo mleko pozajeto, je družina vstala in odšla.

»Kje pa je Meta?« vprašam gospodinjo.

»Pri ognjišču je jedla,« odgovori mati, »in sodim, da jo je malo sram pred tabo.«

»Sitna je danes,« pristavi Boštjan, »in kadar jo prime tak dan, ni izhajati z njo.«

Gospodinja ga je zavrnila:

»Ne bodi prehud z njo! Ni posebnega zdravja in hitre jeze je tudi.«

»Kar ima od tebe,« je dodal gospodar zadovoljno.

Hišna vrata so se lahko odprla; gospodar in gospodinja pa sta utihnila. Nekaj časa je obstala, nato se je približala peči, da je stopila vsa njena postava na svetlo. Takoj sem videl, da je še pol otroka, pol device, torej najlepša stvaritev, s katero je osrečil Bog zemljo in moške na nji. Visoka je bila kot klas na njivi. Obraza še nisem mogel opaziti, ker je imela ruto tako zavezano, da ga je z njo skrivala.

»Sem pojdi, Meta!« sem jo pozval nekoliko osorno.

»Saj grem!« je odgovorila tiho. Nato je pristopila k mizi, sedla na stol in odvezala ruto pod obrazom, da ji je padla na rame.

Na obraz ji je padala polna svetloba. Kako naj vam, ljube prijateljice, popišem ta obraz? To je ravno: ne dá se popisati! Pogledal sem jo, ali takoj je odmaknila oči ter jih dvignila proti stropu. Prešinila me je misel: ta obraz, nebeški Rafael, se je moral nekdam že zibati pred tvojim duhom! In res, v Bologni je bilo, ko sem koprnel pred Rafaelovo podobo svete Cecilije! Naša Meta je imela obraz te svete Cecilije. Čarobni vtis pa so povečavali svetli, na rdeče spominjajoči lasje, ki so v debelih kitah težili sveto Cecilijo z Jelovega brda.

V meni je vse zakipelo, česar pa nisem smel otroku pokazati. Moja osornost jo je bila prvi hip preplašila, pa se je hitro ojačila. Meni nič, tebi nič je spregovorila:

»Brado pa proč deni! Samo živina ima lase po celi glavi!«

Moja brada, na katero sem toliko ponosen, ni bila vseh temu osatu! To so bile edine besede, ki jih je Meta tisti večer v moji družbi spregovorila.

Spravili so me spat v gorenjo hišo. Lojena sveča se je prižgala, da nam je svetila po temnih stopnicah, in vzeli smo tudi »hlapca« s seboj, da sem mogel ugasiti luč, kar pri lojeni sveči ni bila malenkost. V gorenji hiši je vse dišalo po žitu. Ondi so stale pregrade, ki niso bile pri Presečnikovih nikdar prazne. Bila je tudi »malana«. Na vsaki steni se je videla zlata monštranca z belo hostijo, a obdajalo jo je grozdje v isti velikosti, kakor so ga nekdaj prinesli iz dežele Kanaana. Tu je stala tudi postelja, široka, da bi bila na njej brez težave vežbala se cela stotnija. Sivo rdeče-belo je bila v umetnih štirikotih prevlečena; na sprednji končnici, ravno nad zglavjem, pa je zrlo resno in skrbno veliko božje oko, da si brez strahu mogel zaspati pod njegovim mogočnim varstvom.

Legel sem v posteljo na plevnico, ki je bila za moje kosti precej trda. S hlapcem pa sem strl luč, da je po vsi gorenji hiši neprijetno zadišalo. Ali vendar, kako je bilo prijetno ležati tu! Že ta zrak – spal sem pri odprtem oknu – mi je napolnil pljuča kakor voljno in rahlo laško olje.

Zatisnil sem oči: okrog mene so se sukale zlate monštrance z belo hostijo in spremljali so jih orjaški grozdi, in to v tako živih barvah, kakor jih je vedel zidu vdihniti le samouk, katerega je Poljanski dolini rodil neznatni

Divjakov mlin ob bistri Hotoveljščici. Janez in Štefan, kdo vaju danes še pozna? Imeni slavnih sinov zadnjega se bleščita s kamnite plošče v poljanski cerkvi. Janez in Štefan Šubic pa sta legla v zemljo, tiho in ponižno, kakor sta svoj čas živela, samouka slikarja in kiparja. Bila sta plemenita slovenska sadova naše zapuščene matere zemlje. Velika bi bila umetnika, da sta se tako izšolala, kakor sta izšolala v potu in trudu svoje sinove.

Na ta dva moža sem mislil prvo noč na Jelovem brdu, in spomin nanje je pomnožil harmonijo, ki je objemala Presečnikovo selišče.

IV

Drugo jutro me je zbudil rahel klic: »Vstati je čas!« Dan se je komaj delal, ko sem že tičal v obleki. Moje telo je bilo okrepčano, ker sem spal, da cesar bolje ne more.

Spodaj v hiši je že stala skleda na mizi in kmalu je bila zbrana okrog nje družba prejšnjega večera. Da so bili žganci ranega jutra gospodarji, o tem vam ni treba posebej praviti. Mati jih je bila polila z volóvim maslovníkom, mi pa smo komaj čakali, da sežemo po žlicah.

Volóvi maslovník – nemogoča beseda! Pa se je vendar dostikrat spominjam, kadar si kvarim svoj želodec po ljubljanskih gostilnah. Žalibog, tudi ta jed – v pinjeno mleko zakuhana moka – je izginila, in prav milo se mi je storilo, ko sem zadnjič izpraševal poljanska otročeta, pa niti eno ni vedelo govoriti o volóvem maslovníku. Drugače smo jedli v prejšnjih časih, pa smo tudi drugače rasli in dorasli kot zeleni današnji drobiž.

Pred hlevom sva si z Boštjanom, oba goloroka, opasala oselnike ter si snela kose z zida. Liza je prinesla iz

hleva posodo penastega, ravnokar namolzenega mleka. Porogljivo se je zasmejala: »Hek!«

Ali njena porogljivost ni segala do mene: ko sem že pohajal visoke šole, nisem smel nikdar lenariti o počitnicah in koso sem bolje poznal nego Justinijanov kodeks! Kosil sem, vozil sem samotež, in kadar so izostali gnojariji, sem si moral še celo koš gnoja oprtati ter z njim stokati do strmega laza. To je bilo najtežje delo, s katerim smo si gorjanci svoj kruh pridobivali. Konjiči in voliči, ki so se od tedaj močno zaredili in pomnožili, so tudi gnojarije odpravili.

Danes smo hoteli kositi otavo na Mlinšah. Hodeč proti temu travniku, z gospodarjem nisva mnogo govorila. Ker mi ni drugega na misel prišlo, sem vprašal mimogrede:

»Kaj pa Meta? Ali se snubači že oglašajo?«

»Saj je še otročja,« odgovori oče suhotno. »Posavčev iz Martinovega sela prihaja tja in tja v hišo. No, ne vem!«

»In dekle?«

»Kje naj ve, čemu smo moški na svetu!«

Prav odleglo mi je pri teh besedah, kakor da bi me ta reč kaj brigala!

Ko sva dospela do Mlinš, naju je objelo mlado jutro z nepopisno svojo milobo. Širno se je razprostiral travnik pred nama. Otava je lepo kazala in rožice so cvetele po zeleni tratini, ki se je vlekla skoraj tja do bukovih gozdov zelenega Blegaša. Pajki so bili napredli po travi

svoje mreže, na njih pa je ležala rosa v srebrnih kapljah. Oglašale so se ptice, predvsem strnad, ki je neprestano gnal svoj »čer-čer-čer-čeriii«.

Vse to je pila duša in kmalu je odmevala od drobnih ptic drobnih glasov.

Postavili smo se v vrsto. Kakih deset korakov od mene se je oglasil Danijel odločno zaničljivo:

»Ali se poskusiva?«

»Se pa!« odgovorim brez odloga.

Domači hlapec mora kositi naprej in njegova čast zahteva, da ga sokosci ne prekose, ker velja za veliko sramoto, če bi ga kdo v košnji za seboj pustil. Danijel je mislil, da bo imel z mano lahko opravilo, in zategadelj me je poklical na dvoboj s koso. Tiste čase, drage prijateljice, še nisem bil ta žalostna podrtija, kakor sem danes; žilava moč se je pretakala po mojih udih in nisem se kmalu zbal nasprotnika.

Kosa pa mi v prvih trenutkih ni hotela prav peti in ne dajati pokorščine; brisal sem jo s travo in z oslo sem zvonil po nji.

Že se je zaveselil Danijel.

»Pa počivaj! Že vidim, da nisi od fare!«

Prezgodaj se je veselil poštenjak. Kmalu sem bil v stari vaji; v mogočnih plasteh mi je padala trava in duh sveže zemlje je puhtel od nje.

Prvi sem prekosil svojo rajdo. Danijel pa je vrgel z jezo koso v travo, da je kar odskočila.

»Boš kosišče zlomil!« ga je miril Boštjan.

Bilo je dosti smeha, kar je Danijela še bolj razkačilo:

»Nočem več plače! Dobi si novega hlapca, Presečnik!

K Domačejkarjevim grem kože past, ker res nisem zanič, če me že vsaka žaba užene!«

Proti devetém sta prišli Meta in Liza.

Izpraznili smo čerfo kislega mleka. Pod streho sem spravil tak kos črnega kruha, kakor bi ga sedaj s svojim gosposkim želodcem ne mogel pokončati, in naj bi šlo za življenje!

Po končanem tem opravilu je spregovorila Meta:

»Mati je dejala, da naj pride Janez domu.«

Ta Janez sem bil jaz.

»Čemu?«

»Mati pravi.«

»Ne grem!«

K meni se je nagnila in šepnila:

»Pa z mano pojdi! Ti nekaj pokažem.«

»Ker je delavcev dosti, grem.«

Vstala sva, da bi odšla. To je opazil hlapec Danijel in pričel nagajati, kakor smo si svoj čas med seboj nagajali, če sta fantič in deklič, ko sta še v dolgih srajčicah okrog letala, kazala si prijateljstvo. Danijel je tolkel po svojem šepastem stegnu ter kričal:

»Mož in žena,

žlica masla,

skupaj krave pasla.«

Kaj to maslo in ta krava pomenita, mi še danes ni jasno.

Meta se je ponosno ozrla proti hlapčetu ter siknila: »Švedra!«

Ta pa se je še vedno krohotal ter gonil svojo pesem o maslu in kravi.

»Torej kam?« sem vprašal.

»Pojdiva do Karlovščice,« mi je odgovorila. »Jera še živi.«

V vasi na Kalarjevem dvorišču je stal osemletni Kalarjev Lovrica. Nalito polne hlačice ga je bilo in meso je kar viselo od njega. Prvi navihanec je bil med vaškimi otročaji. Komaj je ugledal Meto, se je glasno zasmel in še glasneje zakričal:

»Lisica! hoha! lisica!«

Sedaj pa sem nekaj doživel. Dekle se je pretreslo in sapa je kar zapiskala iz nje. Bliskoma je bila z roko pri zemlji ter dvignila kamen, kakor ji je ravno pod prste prišel.

Lovrica je poskušal hitro odkuriti, ali bilo je že prepozno. Meta je z veliko spretnostjo zavihтела svoj kamen ter zadela Lovrico zadaj v tarčico, da je lomil roke ter z največjim tuljenjem zbežal k materi v vežo.

Položaj mi je bil jasen. V vsem našem pogorju ga ni bilo človeka, da bi se mu ne bilo pridelo kako smešilno ime. Zaradi lepih svetlih las je bila Presečnikova Meta

»lisica«. In te »lisice« se ni mogla otresti, ker je javnost opažala, da jo spravlja v največjo jezo.

Hotel sem ji dati nekaj očetovskega pouka:

»Kaj pa vendar počenjaš? Ali je kaj takega spodobno za žensko?«

Šlo ji je na jok:

»Morem kaj, če imam te grde lase?«

Še vedno sem ji hotel biti oče:

»Povej mi, Meta, kdaj je naš Blegaš najlepši? Ali ne tedaj, kadar ga objema jutranja zarja? In kdaj ti je Stari vrh najbolj všeč? Ali ne tedaj, če okrog in okrog njega žari večerna zora? Ti pa se huduješ, da si prinesla s seboj na svet zarjo, ki ti noč in dan obseva obraz! Ali sedaj vidiš, kako si nespametna?«

Takrat sva se spustila s pota nizdol na senožeti, ki se po bregovih spuščajo do Karlovške doline. Po teh senožetih sva hodila že pred petimi leti in že tedaj sta se jih oklenili najini srca.

Takoj pod Jelovim brdom izvira Karlovščica v precej mogočnem tolmunu. V nji se zrcalijo jeseni in nekaj drobnih macesnov, ker je čista kakor kristal. Nato pa šumi po bregu, napravlja majhne, šumeče slapove, ki se zopet nabere v tolmune, dokler ni med šumom in penami dosežen globoki dol. Po vseh tolmunih pa živi množica črno zelenih postrvi, da voda kar zatemni, kadar pred tabo švignejo pod skalnati rob.

Dolgo je molčala; končno pa je le ponižno spregovorila:

»Ne bom se več jezila!«

Prišla sva do največjega tolmana, ki je tičal nekako v sredi bregovja. Obdajalo ga je gosto jelšje in to grmovje je ustvarjalo nekako lopo. V to lopo sva se podala ter sedla na mehko travo. Sedela sva v senci, a tolman sam so obsevali sončni žarki. Na suhi veji nad vodo je čepel debeloglavec, sivi kačji pastir. Gorkota je prebudila iz spanja belega večernega metuljčka – mi gorjanci bi rekli »motovilčka« – ki je tičal pod zelenim listom. Hotel je poskusiti svoje zaspane moči in vzdignil se je v topli zrak. Ali debeloglavec je prežal in takoj ga je pograbil, da so se bele peruti v koscih usule od drobnega mučenika. Nato je ropar z oskubenim trupelcem suhotno odfrčal, da si je drugod v miru napravil obed.

»Je ga!« je vzkliknila Meta. Bele peruti so padale v vodo, kjer se je takoj začulo posebno pljuskanje. »Jera se oglašā.«

Pristopila je k vodi ter lahno dvignila roko. Jaz pa sem moral ostati na svojem mestu. Od tam sem videl, kako je izpod skale, okrog katere so se nabirale pene, priplavala velika postrv, ki je pljuskala po belih koscih na vodi.

Bila je »Jera«, ki sva jo že pred petimi leti spoznala!

Prišel je ukaz: »Kobilice l(vi)«

Človekoljubno je še dostavila: »Pa steri glavice, da ne trpe preveč!«

In ljubljanski kavalir se je plazil po bregu ter pokorno lovil brzoskoke kobilice. Trl sem jim glavice, tako da sem imel v hipu rumene prste na roki. Častite dame, z otrokom sem postal otrok, naravi sem slonel v naročju, z njo sem dihal in živel. In prav nič se ne sramujem povedati vam, da se mi še danes sanja v dolgi noči, kako lovim kobilice po travah ob slapih šumeče Karlovščice.

Prinašal sem jih dekletu, ki je vsako posebej spustilo v vodo. Ondi se je Jera gostila. Postavila se je bila ob strani tik curka; kadar je prineslo kobilico mimo, je že izginila v nenasitnem želodcu.

Šestnajst po vrsti jih je Jera pozobala tisto jutro; šele za sedemnajsto se ni več zmenila, tako da jo je curek odnesel. Nato je hotela prebavljati. Splavala je h koncu tolmuna, kjer je obstala. Držala se je prav pri vršini, da ji je gledala plavut iz vode in da so se jasno razločevale črne in rdeče pike. Pri tem je Jera bila mirna, kakor kos lesa, ki je obstal v mirni vodi, samo včasih je z repkom pomahala in bistri očesci sta se ji svetili kot iskri.

Ko sem pristopil, ni takoj zbežala. Polagoma se je potapljala, zmeraj niže, zmeraj niže, dokler je ni dno vzelo mojemu očesu.

»Tebe se je zbala! Sedaj jih pa nekaj ujamem, če jih hočeš jesti.«

Peljala me je k bližnjemu tolmunu, ki je bil bolj plitev in katerega so obdajale votle skaline, pod katerimi se

ribe rade skrivajo. Ko sva pristopila, se je potegnil temen oblak: toliko se jih je skrilo pod skalo.

In spet sem nekaj posebnega doživel. Vrgla je ruto z glave in odvezala še tisto, ki jo je imela okrog vrata. Pri tem se je sramežljivo obrnila v stran, da bi ne opazil, kar ni bilo namenjeno mojemu pogledu. Vrgla je ruti v travo, a s tem je bilo sramežljivosti v vsakem oziru zadoščeno. Obrnila se je k meni, kot bi imela deset rut okrog vrata; na rokah pa je pričela vihati rokavce. Ko so bili na obeh rokah zavihani, je legla na breg, rekoč:

»Da bi me le kakšna ruska ne uklala!« V pogorju je ruska to, kar je mravlja v ravnini.

Brez strahu je potem segla pod skalo, in sicer tako globoko, da ji je voda močila zavihani rokavček.

S ponosom je zaklicala: »Jo že čutim!«

Kdor ve postrvi z roko loviti – jaz sem strokovnjak v tem – ve tudi, kako se polasti lovca zadovoljstvo, če je spravil žival pod skalo v tako stisko, da več uiti ne more.

To zadovoljstvo je občutila tudi Meta:

»Mislim, da mi več ne uide.«

V tej nadi je prišla eni roki še z drugo na pomoč, tako da je imela obe v vodi in pod skalo. Pri tem, ko se je tako pehala za ribo, je nevede dvignila desno svojo nožico. In to precej visoko, da se je pokazala mečica, kakor iz belega kamna izklesana. Bil je pogled, da bi se ga bili sami bogovi razveselili! Da sem ga bil tudi jaz vesel, mi lahko verjamete; a verujte mi tudi, drage prijateljice, da me niti

senca kake napačne misli ni preobdala pri tej deviško nedolžni nožici, ki se mi je takrat odkrila.

Ali glori je bilo konec. Meta je nekaj zastokala, nato je bliskoma potegnila roke izpod skale in se vzdignila z zemlje. Bila je tako ostrašena, da se ni mogla z mesta ganiti.

»Kaj je?«

Ni mogla odgovoriti, samo z roko je kazala v vodo. Približam se bregu in takoj opazim, tistega največjega sovražnika »ribiča z roko«. Po belem pesku se je bil priklatil od onega brega, vlekel se je prav ob tleh in malo, trikotno glavico metal tja in sem. Okrog te trikotne glavice je neprenehoma strigel s črnim svojim jezičkom, a po hrbtu je nosil križ v debeli verigi.

Pobegnila je po senožeti navpik. Pri vaški poti na tratinini je ležal Kalar. V roki je tiščal odprt nož in v zemljo suval z njim. Nekaj je grčal in nerazumljivo govoril. Pri najinem prihodu vzdigne glavo:

»Dekle naj gre naprej.«

Očividno je bilo, da hoče z mano govoriti. Meta je odšla, Kalar pa je pričel:

»Jezični dohtar, kaj?«

Pritrdil sem mu. Dolgo je zrl predse.

»Morda mi napišeš pismo za sodnijo, da bi potem človek tisto sam nesel v Loko, kjer bi ga zaprli brez litanij in brez žandarjev. Teh se bojim in nočem, da bi me pred otroki vklepali.«

Gledala sva si obraz v obraz. Precej časa. Nato je omahnil in zopet je sekal z nožem po zemlji. Ko se je umiril, mu rečem:

»Poslušaj dober svet! Krivico si mu delal, Luka, to je ena; in kazen je že šestnajst let lazila za teboj; vest te je razjedala, in to je hujše od ječe. Ali ni res?«

Samo zastokal je.

»Reci mu, da ti je žal krivice in da naj v božjem imenu pozabi. Boš videl, da pozabi, in vse je izravnano.«

Ker ni bilo odgovora, sem odšel.

Sredi vasi sem Meto dotekel. Mogoče in skoraj gotovo je, da jo je mučila radovednost, kaj mi je Kalar povedal. Vas vsaka bi bila vprašala po tem, moja deklica pa ni odprla ust – bila je značaj.

Pri Kalarjevi hiši je kazal razmršeno svojo glavo Lovrica izza vogla. Še vedno mu je tičal jok v grlu in čulo se je kakor ihtenje, ko se je drl:

»Lisica! hoha! lisica!«

Meta se še zmenila ni.

Z macesna pa se je še vedno oglašal strnad:

»Čer-čer-čer-čeriii.«

V

Vsak dan v tednu smo spravljali otavo. Nalagali smo jo na voziče, s katerimi se je težko vozilo po slabih poteh. Tu in tam smo se morali kar vsi podstaviti, da se ni voziček zavrtel po bregu. Trpeli smo in trudni smo légali spat.

Z nedeljo je prišel shod na Gori. Zjutraj je bila maša in ob deseti tudi. Kdor je bil zjutraj v cerkvi, je ostal potem doma. Kar je bilo mladega, je hitelo k desetemu opravilu.

Pri Presečnikovih sta najprej odrinila oče in mati s postavnostjo, ki je last pametnih ljudi. Nato sta odšla Danijel in Liza. Že v veži sta se prepirala, in ta prepir se je vlekel z njima, ko sta bila že daleč od hiše. Danijel je hotel, da bi mu dala Liza nekaj denarja, Liza pa se je temu z vso odločnostjo ustavljala. Do Gore je hlapčič brez dvojbe iztisnil zahtevani goldinarček iz starikastega dekleta in gotovo je tudi, da ga je potem zapil.

Pred hišo sem čakal, da pride Meta. Sicer pa ni bilo dogovorjeno, da bova skupaj hodila. To pa se je samo

ob sebi umelo; nikomur se ni čudno zdelo, ne očetu ne materi. Ni je hotelo biti iz gorenje hiše, kjer se je nekje – kamric in čumnat je bilo tam gori vse polno – oblačila.

Kar se tiče moje osebe, sem jo bil zavil v oblačilce, času in kraju jako primerno. Posebno je bilo to oblačilce primerno kraju, ki leži – kakor veste – že pošteno visoko v hribih. Kdor lazi po hribih, mu je nositi posebno obleko, kar tudi veste. Že nekaj let sem lazil po gorah, zatorej mi v tem oziru ni primanjkovalo ničesar potrebnega. Prav nič se mi ni čudno videlo, nasprotno, zdelo se mi je edino pametno, da sem paradiral pred Presečnikovo hišo, kakor bi se odpravljaj na Begunjščico ali na Kredarico. Na nogah sem rožljaj z dobro zažeblijanimi čevlji; méci pa sta tičali v sivih nogavicah, ki so segale do kratkih hlačic, bingljajočih mi okrog nagih kolen. Vsi ti krasoti se je pridružil še temen suknjič, zadaj narejen »na ploh«. Ni mi treba še posebej povedati, da mi je čepel na glavi obrabljen in zasvaljkan klobuček, in sicer s krivci, kakor hribolazcu pristojé.

Živel sem v prepričanju, da sem jako pametno, jako okusno in predvsem tudi jako praktično oblečen. Ni mi prihajalo na misel, da sem podoba, kakor v teh krajih morda še nikdar nastopila ni in katere velika smešnost prebivalstvu ne bo odšla. Vtisom smešnosti so naši pogorci jako dostopni!

Končno je Meta vendarle prilezla iz hiše.

»Kje vendar tičiš?« sem se jezil. »Na Gori se že ta ›dolga zvoni«, midva pa se še odpravila nisva.«

»Dosti je še časa,« se je kratko odrezala, »pol ure, pa bomo gori.«

Takrat je opazila moje do kolen segajoče nogavice – dolge nogavice je smela v pogorju samo ženska nositi – bingljajoče moje kratke hlačice in moj od zadaj široki deski podobni suknjič, pa se je skoraj do tal sklonila, tlesknila z rokami in se nato začela na tak način smejati, da so ji kar solze lile po licih.

»Kakšen si vendar? Vsa Gora se ti bo smejala! Kdo more s takim hoditi?«

In zopet se je spustila v smeh. Nič mi ni pomagalo: v največji hitrici sem se moral preobleči in odložiti hri-bolazniško svojo slavo. Samo posvaljkani klobuček je dobil milost v njenih očeh, in to zaradi krivcev, ki so bili dekliču všeč.

Na drugo stran pa ne morem zamolčati, kako se je bil ta spaček sam oblekel in napravil.

Takrat v kmečkih hišah še ni gospodarila tista zopr-na gosposčina, s katero se danes pačijo naša dekleta. Če se v Poljanah postaviš na brv pred cerkvijo, pa ti prihajajo z bluzami, in vrag naj me vzame, če ni vsako leto več klobukov na ženski strani. Na nogah, ki se včasih merijo z velikostjo čolna, pa se bleste beli ali še celo zelenkasti čeveljčki. Človek bi najrajši skočil z brvi v Ločilnico, da bi mu ne bilo treba gledati, kako se deklice trudijo, da

postanejo v mladih letih prave grdobe. Morda nam pridejo še srečni časi, ko bodo naša dekleta s klobukom na glavi vodo nosila, v zadrgnjenih modrcih pa plela žito in korenje!

Meta te šege ni poznala. A vzlic temu se je bila napravila, kot je napravljen oltar pri največjih cerkvenih slavnostih. Nosila je svetlo sivo kamrikasto krilce, na katerem sta se počez vlekla dva v zobce nabrana rumena trakova, da se je videlo, kadar je korakala, kakor bi se vili po kamriku dve rumeni kači. Okrog obraza je imela modro rutico, ki jo je bila pod vratom prav lahko zavezala. Pri prvem koraku ji je zdrsnila na ramena, da se je v vsej krasoti odkrila lepa glava. Svetle lase si je bila prevezala s trakom iz črnega žameta, kar se ji je prav čedno podalo, skoraj še bolj nego glavnik iz rumene kovine, ki je gledal kot žareča krona izmed plavkastih kit. Mojo posebno pozornost je vzbujala zelenkasta surovo svilnata ruta, ki si jo je bila ovila okrog vratu. Ta vrat pa je cvetel izmed nežnih belih špic kakor ženinček, ki poganja v svečanu med belim snegom. Ta svilnata ruta je bila pripeta za tilnikom, da se je ondi napravila ljubka jamica, pripeta pa je bila tudi spodaj, kjer sta že silili na dan rožnati dve gredici, o katerih bi bila nepotrebna vsaka daljša pripomba. Kadar se je prestopala, so završala okrog Mete spodnja krila, in kadar je predaleč stopila, so se zasvetile nogavice in prikazali se čížemčki,

prikladni vsaki gosposki nožici. Recite, kar hočete, bila je zala kot roža v maju.

Prav zelo sva morala pospešiti svojo hojo. Dospevši k cerkvi, pa vendar nisva še prav nič zamudila. Zbrana je že bila velika množica. Ta je postajala med štanti v bregu na levo od cerkve. Prodajala se je obleka, ponajveč pa sladke reči. Ali pred mašo se še ni kupovalo; še celo Veharjev Nace iz Delnic ni imel kaj posla. Stal je kakor rabelj tik klade, v katero je bila zasekana ostra sekira. Tu so se sekali štruklji. Če si mehko, pokonci postavljeno blago z enim udarcem presekal, bilo je tvoje; če se ni posrečilo, moral si plačati, štrukelj pa je ostal Nace-tu. To sekanje je tisti dan na Gori povzročalo največje zanimanje.

Skoraj med zadnjimi sta prišla Šimen in Luca. Ta je nosila pečo brez špic, nad obleko pa star, rjavkast raš, ki je bil spredaj na dveh mestih nazaj pripet, da se je kazala rdeča podloga. Bila je to vroča stara obleka za stare ženske in že tedaj precej redka.

Kakor dvoje plahih ščenet sta se približala cerkvenim vratom. Tam je Kalar, bled kot stena, odstopil od moških, s katerimi se je razgovarjal. Stopil je pred Šimna. Množica je takoj postala radovedna in pritisnila k mestu, kjer sta stala Kalar in Skalar. Luca je v strahu zanihala: »Za božje rane, vsaj pred cerkvijo nama daj mir!«

Oni pa je razločno in glasno spregovoril:

»Krivico sem ti delal in sedaj mi v imenu Svete Trojice odpusti in pozabi!«

Šimnu se je povесila čeljust in lovil je Kalarjevo roko:

»Vse je pozabljeno, Luka, vse je pozabljeno! Hvaljen bodi Jezus Kristus!«

Množica je napravila prostor in z roko v roki sta prekoračila prag gorske cerkve. Ves čas je Šimen ponavljal: »Vse je pozabljeno, vse je pozabljeno.« Luca pa je od nekod iz obleke potegnila molek ter premikala med prsti debele jagode.

To je bila prva senzacija shoda na Gori. Druga je nastopila po maši. A bila je manj ginljiva in zame nečastna.

Gorska cerkev je bila že v otroških letih vrhunec mojim željam. In res, ko sem dobil prve hlačice, me je vlekla mati na malega šmarna dan na Goro. Težko sem hodil, žejo sem trpel, a vse je bilo pozabljeno, ko me je mati v cerkvi tik sebe imela. Veroval sem v nebesa in mislil sem, da sem tisti dan vsaj v prednebesih.

Globoko me je zanimala ob strani na zidu velika freska, kjer je gonil sv. Jurij konja proti velikemu zmaju. In ta zmaj – prava peklenska prikazen – je bila zame najpomembnejša točka. Še bolj sem ga občudoval kot devico, ki je tičala za zmajem ter kazala največjo grozo. To devico naj bi bil rešil sv. Jurij s svojim naskokom. Legenda sv. Jurija se je predstavljala torej v največji naivnosti, a vzlic temu zelo dobrodejni naivnosti.

Mogočno konkurenco tej sliki pa je ustvarjal veliki oltar, na katerem je kraljevala Naša Gospa z Gore. V zidu za oltarjem je bilo napravljeno okno iz rumenega stekla, in kadar je sonce zasijalo, je bilo videti Marijo, kakor bi se kopala v samem zlatu. Po moji takratni sodbi se sploh ni moglo na svetu kaj lepšega nahajati.

Ko je nato stopil pred oltar mašnik v srebrnem plašču, ko se je po božjem hramu kadila vonjava in so na koru zapele pevke, sem bil trdno prepričan, da prebiva v naši sredi Bog in da bo njegova mati zdaj in zdaj stopila s trona, ki je bil obdan z rumenimi sončnimi žarki.

Tudi danes je bila cerkvena polna. Na steni je še vedno reševal sv. Jurij svojo devico in na čeladi je še vedno nosil velika štrucova peresa. Tudi Mati Božja je kraljevala v svojem zlatu. Od oltarja so se kadile vonjave in na koru je pela Žganjarjeva Urša: »Ko v jasnem pasu primiglja ...« Kje pa so bili moji nekdanji občutki?

Sv. Jurij se mi je videl, da je slabo slikan, in devica, ki jo je reševal, je imela pravzaprav obraz brez vsakega življenja. Mati božja v svojem rokokojskem tronu je bila slabo izrezljana in prekričeče z barvami prevlečena. Vrhu tega je bil nerodni cerkovnik ubil rumeno šipo v oknu, da se je videla luknja, ki je močno motila zlasti svit okrog sv. Device. Žganjarjeva Urša pa se je včasih bolj drla nego pela.

Žalibog, da ni dano človeku, da bi ostal otrok vse svoje življenje!

Božjo besedo nam je tisti dan na Gori oznanjeval gospod Jakob, kaplan v Poljanah. Ko je stopil na prižnico, sem mislil, da ga ne bo nosila. Ker je bil dolg, sem se bal, da mora z glavo vzdigniti strešico nad seboj. Ali vse se je uredilo. Gospod Jakob je pričel množici govoriti preprosto, naravno in lahko umljivo. Politika se takrat še ni mešala v cerkvene govore, zatorej je gospod kaplan o nji molčal. Razložil je kmetu, kako gospodarstvo zahteva, da se mu njivica boljšaj od leta do leta, njegov večni blagor pa zopet zahteva, da se mu boljšaj duša od dne do dne. To misel je gospod Jakob tako čedno razpredel, da se je vse lepo ujemalo. Ko pa je pri koncu poudarjal, da se nam duša silno poboljša, če izženemo iz nje sovraštvo, in da si človek prisluži najlepši venec pri Bogu, če odpusti sovražniku, ki mu je delal krivico, je stal Šimen Skalar zbrani srenji pred duhom, in src se je polastilo globoko ginjenje. Doli pri vratih je na ženski strani nekaj viknilo, ta vik se je takoj ponovil pred oltarjem in potlej v sredi: v hipu je bilo ženstvo v joku. Dobro si oznanjeval božjo besedo, gospod Jakob.

Po opravi sem čakal, da se je cerkva izpraznila. Ko sem stopil na sonce, so v stolpu še vedno nabijali, da je odmevalo od Blegaša in Malega vrha. Pri Veharju se je že sekalo in pri štantih je bilo že precej razprodaje.

Cerkovnik je imel ta dan nekako »divjo gostilno«, kjer si dobil juhe in kruha. Kdor ni imel sredstev, da bi

šel k Posevčniku, ki je imel na Malenskem vrhu boljše in dražjo gostilno, je ostal pri cerkovniku.

Na stopnicah pri mežnarju sta sedela Šimen in Luca. Med njima je stala široka in globoka posoda z juho, to se pravi, s kropom, po katerem so plavali redki cinki masti. V to posodo je drobila Luca bel kruh. Te posode bi pri sedanjem slabotnem rodu štiri glave ne premagale, ona dva pa sta jo hitro izpraznila.

Luca me je zagledala in opazil sem takoj, da je v hudi zadregi, ker sta mi bila dolžnika, a sta vendar tako »razkošno« živela. Nekaj se je opravičevala, a nisem ji dal govoriti. Sreča današnjega dne je nji in Šimnu sijala raz obraz. Povem pa vam, kakor je bila grda, v tistem trenutku se mi je videla lepša od vas gosposkih žensk, in naj ste zavite v svilo in žamet!

Slovenska kmetica, še vedno te premalo spoštujemo! Podobna si muli, ki ogarana in odrgnjena vozari po andaluškem skalovju! Pridna si pri delu, vedno si v skrbeh, da bi se ne podrl kak vogel hiše, da bi mož preveč v pivnice ne znosil, da bi se otroci ne spridili. Malo imaš od življenja, uboga ti mučenica! A tvoja je vendar zasluga, da je tlačena in raztrgana slovenska domovina skupaj ostala. Te domovine prvi steber si ti, slovenska kmetica, ki spiš navadno na slami in pod raztrgano odejo ter ješ, kar možu in otroku ostane! –

V bližini sta čakali Meta in Liza.

»Ali boš nama kaj kupil?« je vprašala zadnja sladko.

»To se vel!«

Meta pa je nekako v strahu spregovorila:

»Stopimo v stran, tam prihajajo Posavčevi.«

In res so prihajali Posavčevi iz Martinovega sela. Štebale visoko čez kolena, kamižolice ob rami, na telovnikih pa debele gumbe, ki so se svetili kot srebro. Trije bratje so bili: dva dve kladi, tretji pa dolga dreta. Ta je bil Urbel, ki je nekaj za Meto gledal in lazil. Imenitni razsajavci po shodih in pivnicah, za tepež pa, kakor boste kmalu videle, zanič.

Stopili smo pred njimi v stran. Najprej sem kupil vsaki ruto, da se v njo spravi, kar jima nakupim. Na tem mestu je prodajala Maruša iz Selške doline svoj »mali kruhek«. Ponujala je iz »malega kruhka« konje, peteline in velika srca. Največje tako srce je ležalo v sredi in z umetnim cvetjem je bilo čez in čez prepreženo, da se je vse treslo, če si vzela v roko ta ponosni izdelek Maruše iz Selške doline. Med cvetjem je tičal bel listek, kjer so bili zapisani Jenkovi verzi:

»Snoči je jokala,
dan's ni vesela,
to bo še stokala,
starca je vzela.«

Morda niso bili ravno Jenkovi verzi, ali nekaj takega podobnega je bilo.

Omenjeno srce sem kupil Meti, manjšega brez cvetja pa Lizi. Nakupil sem potem še drugih slaščic. Tu in tam smo se smejali nad napisi, ki niso bili ravno okusni in tudi ne priporočljivi. Bili smo pri najboljšem delu, kar zahrope za mano razrtgan glas:

»Lisica, lisjak sta pila tobak!«

To je tulil Urbel; drugi dve kladi pa sta še bolj skrhanoo nadaljevali:

»Tobaka ni b'lo, sta pila vodo!«

Lisica! V meni je zaledenela kri. Zadnja kaplja krvi je izginila tudi Meti s cvetočega obraza in ustni sta ji bili beli kot vosek. Culica z mojim velikim srcem ji je zdrknila iz rok ter padla na zemljo.

Urbel je še enkrat zakrulil:

»Lisica, lisjak sta pila tobak!«

V meni se je zbudila zver, ki tiči v vsakem človeku. Pri olikancu tiči sicer v temni ječi, ali gorje, če jo prebije! Meni jo je tisti dan prebila. Obrnem se ter vprašam srepro, komu velja to.

»Komu?« se zasmije Urbel. »Tebi in lisici, ki lazi s teboj! Pa tudi krivce boš dal sem!«

Že je stezal koščeno roko po mojem klobuku. Meni se je ulegla rdeča megla pred oči. Z vso veliko svojo močjo – tačas sem bil prvi ljubljanski telovadec – sem ga usekal po režečem se obrazu, da je v hipu izgubil ravnotežje ter z dolgim svojim telesom treščil Maruši iz Selške doline v bogato zalogo malega kruhka.

Nato sem bil bliskoma pri bratih, ju železno pograbil za tilnik, z glavama nekoliko pozvonil, da je tlesknilo in da sem kar videl, kako so se delale bule. Pri tem sta jima kastorca daleč proč odletela. Nato sem še vsakega posebej očevljal, da ju je zaneslo po bregu, kjer sta lovila svoje kamižolice in lovila z roko tudi po travi, da bi se ujela, kar se jima je končno posrečilo. Potem pa sta se spustila v beg.

Tudi Urbel se je medtem izvil iz desák in količev, popadel klobuček in kamižolico ter jo med krohotom množice popihal nizdol, kakor da bi ga sapa nosila.

Bili so kričači, ali korajžo so imeli samo v hitrih nogah!

Zgodilo se je torej. Doctor utriusque iuris – strokovnjak zasebne in cerkvene pravice se je stepel pri cerkveni slavnosti ter nastopil tako junaško, da mu nasprotniki še krivcev vzeti niso mogli. Večje slave v pogorju doživeti ne moreš! Ko pa sem prišel k zavesti, me je kar mraz preletaval in sram me je bilo, da si nikomur nisem upal pogledati v obraz. Končno sem pa le dvignil pogled proti njej, ki je bila pravzaprav povod vsemu pretepu. Iz njenih oči mi je žarelo nasproti največje občudovanje in vsa srečna je vzdihnila:

»Grozno zal se mi zdiš!«

Žel sem torej največje priznanje, ker je v pogorju »grozno« ali »strašno« vrhunec, ki se sploh doseči da.

Prigugal se je tudi Danijel. Z junaškim pogumom je pograbil kastorec na tleh ter ga zalučal za onimi, ki so bežali.

»Da boste kaj na glavi imeli,« je vpil, »kadar vas postavijo za strašilo v turščico!«

Tudi Jakopin se je oglasil:

»Hoj, prav, da bodo vedeli ljudi v miru puščati.«

Danijel pa se je obrnil še k meni, rekoč: »Dali smo jih!«

Ali vse to mi ni dalo novega poguma in še vedno hudo potrto sem hodil z Gore na Malenski vrh.

Med potjo me je vprašala Meta sramežljivo:

»Kaj če biti, kar je napisano na srcu?«

Čmerno sem odgovoril:

»Kaj če biti? Če mlada starega vzame, joka potem. Drugega biti ne more.« In dodal sem: »Če mene vzameš, pa boš tudi jokala!«

V stran je obrnila obraz in ničesar ni več govorila.

Pri Posevčniku se nam je pridružil gospod Jakob. Niti z besedico ni omenjal pretepa, pač pa sva se živo spominjala časov, ko sva skupaj tičala na klopeh ljubljanske gimnazije. Bil je močan in na svojo moč ošaben. Ta ošabnost ga ni minila, ko je že mašo bral in kaplanil v Poljanah. K Sovri na Videmski prod sva hodila ter zbirala ploščaste kamniče. Potem sva se postavila na cesto pred Vidmom in tekmovala, kdo dalje vrže. In ploščasti kamnički so žvižgali čez visoko cerkveno streho. Vsak

sva si pripisovala zmago; prepir pa je rešil gospod Jernej, ki je prisopihal izpod poljanskega stolpa ter si enkrat za vselej prepovedal, da bi s svojimi kamenčki razbijala opeko na župnišču ali pa še celo šipe pri škofovi sobi.

Gospod Jakob ni hotel delati nikomur zgage. Ker je vedel, da bodo plesali, je takoj, ko je bil obral nekaj suhega mesa, odšel.

Plesali so na Posevčnikovem skednju. Takoj po odhodu gospoda kaplana je začelo škripati s tega poda. Koželjevec iz Murave se je poskušal na klarinetu, Klepač iz Četene ravni pa je obdeloval harmoniko. K tej ne posebno prijetni godbi so vlačila dekleta svoje fante. V pogorju je namreč stara navada, da plesice silijo k plesu in da se dajo plesalci prositi. Tako sem opazil, da se Danijel ni hotel prej zasukati, dokler mu Liza ni dala za bokal vina.

Jaz sem ostal zvest svoji mestni šegi:

»Meta, ali greva?«

Obrnila se je proti Barbi: »Mati?«

»No, pa le!« je ta odgovorila.

Plesal sem z njo. Pričetkom se ni hotela k meni nasloniti, ali kmalu se je vdala in slonela mi je na prsih, da sem kar čutil, kako ji je utripalo srce. Čudno je, kako ve to ženstvo v pogorju plesati. Kdaj se plesanja nauči, kje se ga nauči, kdo ve? Pleše ti pa, kot da je ustvarjena za ples.

Ko sva doplesala, sem peljal Meto po stari šegi k mizi ter ji natočil vina v kupo. Le malo je namočila ustne, po vsem obrazu pa ji je gorelo. Tudi mati Barba je bila srečna in z velikim dopadenjem je objemala hčerko. Boštjan – trezni mož, previdni mož – pa je bil videti manj zadovoljen; rekel pa ni nič.

Z Meto sva še enkrat nastopila. V gosli sem vrgel tako visok znesek, da se je samo ob sebi umelo, da velja naročeni ples izključno le nama. Na poti k skednju mi je razodela željo:

»Nekaj bi rada. Če plešeš, malo z nogo ob tla udari! Tako je lepo!«

Ko sva plesala, je stalo ob strani vse polno gledalcev. Vsi so se v duhu udeleževali plesa. Danijel je kričal: »Suči jo!« Jakopin pa: »Dobre volje, Janez!«

Meti so rože cvetele po obrazu in po vratu, posebno kadar sem med plesom udaril z nogo ob tla, da se je vse zatreslo.

Po tem plesu je Boštjan plačal in odšli smo. Na poti proti Jelovemu brdu je Meta spregovorila:

»Strašno je bilo lepo!«

Boštjan pa je dostavil:

»Posavčevega pa zdaj že ne bo več k nam.« Iz teh besed je odmevala tiha resignacija, tiha odpoved nadam, katere je trezni in razsodni mož morda gojil v svojem srcu.

Pri materi pa ni dobil podpore. Barba je namreč vzkliknila: »Za tako surovino ne maram pri hiši!« Njeno oko je z globoko ljubeznijo sledilo hčerki, ki je korakala ob moji strani ter zopet in zopet hitela: »Hudo je bilo lepo!«

Dan pozneje sem šel nekaj iskat v gorenjo hišo. Hodeč mimo čumnate, kjer je imela Meta svoje reči, vidim, da je bila odprta njena skrinja. V predalu za obleko je bila razgrnila nad to kos belega papirja; in na tam papirju je ležalo moje srce z Gore; listek z napisom pa je bila Meta prav skrbno odstranila.

O moji starosti potemtakem Presečnikovo dekle ni bilo prepričano.

VI

Otava je bila pod streho. Pričela se je mlatva. Od jutra do večera je pikapokalo s Presečnikovega skednja. Nasad za nasadom smo omlatili, omlačene snope pa z otepalniki obdelovali, da se je kadilo plev in prahu. Šest nas je mlatilo; ker Danijel pri šestih ni vedno »v viži« ostajal, se je Liza prepirala. Pšenica je bila bogata in debelega zrna. Velnik je pel in v velikih vrečah smo odnašali žito v gorenjo hišo, v kateri so se polnili predali gospodarju in družini v veselje.

Na soboto precej pozno popoldne je zapel zvonček pod vasjo. Kot bi trenil, so potihnili cepci po skednjih, je ponehalo kričanje otrok in vsa vas se je zavila v skrivnostno tišino. Obhajilo gre! Iz vsake veže so suli prebivalci; sredi vasi pa je obstal gospod Jakob, v zlato pretkani bursi dvignil Boga ter blagoslovil klečečo množico. Bog sam je prišel v pozabljeno gorsko vas, k revnemu, raztrganemu ležišču je prišel, da bolnika ozdravi ali pa mu poda svojo desnico, da ga popelje čez temni prag smrti do sončnih večnih višin. V veličastnejši obliki se

ti pač ne more odkriti demokratična misel v največji popolnosti!

Obhajali so Luco. Oslabela je bila in smrt je hodila okrog koč. Pa ji je vendar zaenkrat še prizanesla, da je okrevala in da ji ni bilo treba umreti. Od Fortunovih so mi sporočili, da je pustil gospod Jakob zame pismo in da ni mogel čakati, ker se mu je zaradi sobote domov mudilo.

Šel sem iskat tega pisma.

Skoraj v vsaki vasici v pogorju naletiš na gospodarja, ki se rad baha, bodisi s premoženjem, bodisi s kako drugo stvarjo. Na Jelovem brdu je bil tak bahač posestnik in oštir Fortuna, ki si je z vinsko kupčijo nekaj denarja pridobil. Kar sem poznal to hišo, se je bahala: oče je ob vsaki priliki metal svoje bogastvo na mizo, otroci so ga pridno posnemali. Vlekli so nekoliko na gosposko stran, posebno hči. Ta je bila dve leti pri nunah v Loki in je od tam prinesla nazaj novo ime. Prej je bila Katra, po loški šoli pa Katinka.

V gostilni pri Fortunovih sem dobil pismo, ki so mi ga pisali iz Ljubljane ter me opozarjali, da bi pisarna ne mogla dolgo več prenašati moje odsotnosti. Pri vstopu je Katinka prav sladko zagostolela: »Kako, da k nam nič ne prihajate, gospod doktor? Kaj smo se vam pa zamerali?« Vikala me je, zatorej sem bil prisiljen, da sem jo tudi vikal, kar se mi je zdelo silno zoprno.

Dekle je bilo še dosti dobre podobe, ali tičala je v nekaki gosposki kočemajki, ki se ji je kar videlo, da je bila za cenen denar kupljena pri Kajdetu v Loki. Tudi govorila je nekako po knjigi, prav po »Danici«, na katero so bili Fortunovi naročeni.

Ponovila je: »Kaj smo se vam zamerili? Gospod sodnik ostaja vselej pri nas, kadar prihaja na pravde sem gor. Kaj tisto! Dati imamo vsakemu kaj, kdor pride k nam, in naj je še tak gospod!«

Da jo potolažim: »Prinesite mi polič vina, gospodična Katinka! To vem, da točite dobro pijačo.«

»Gospodična« se je urno zasukala ter odhitela s poličem po vina. Ko je postavila polno steklenico predme na mizo, je prisedla ter vprašala zadovoljno:

»A ni fletno pri nas?«

»Fletno!« ji odgovorim.

»Če naj se govori resnica, je daleč naokrog ni take gostilne. Sam sodnik to pravi, in ta pride daleč po svetu. To vam rečem, kjer so pravi ljudje, gre vse prav!«

»Dobro se vam godi, to je znano.«

Z ljubeznivim smehom me je pogledala. Pri tem se je to zoprno ženšče nekako čudno sukalo s svojim gornjim telesom, da sem moral opaziti, da ni slabo rejena v svoji kočemajki. – Vzkliknila je:

»Dobro pa že, dobro! Vsako leto nese oče v hranilnico in vsak otrok ima že svojo knjižico.«

»Boste pa veliko dote imeli?«

Na to vprašanje je komaj čakala: »Lahko rečem, da bo večja kot dota Presečnikovega dekleta.« Bila je prepričana, da me stvar zanima, zato je ponovila z nekim pomembnim naglasom: »Večjo pa že, kot jo bo imela Presečnikova Meta!«

Zinem tjavdan:

»Se boste pa lahko omožila.«

»Lahko pa, lahko! So že vprašali, ta in oni. Seve, kar tako pa tudi ne grem!«

Na to baharijo nisem ničesar odgovoril. Ali Katra je dalje predla:

»Oče je dobro storil, da me je pustil dve leti pri nunah. Tam sem se veliko naučila. Če bi prišla danes v mesto, bi me prav nič ne skrbelo, in gotovo je, da bi se vedela sukati. Postavite kako drugo teslo z Jelovega brda v Ljubljano, pa bo kot miš v mleku, ki si pomagati ne ve.«

Poglejte, pogledjte! Skromno se mi je odkrila ter me prepričala, da bo Katinka dobra gospodinja, postavi jo na kmete, postavi jo v mesto. Tedaj dvignem slučajno oči. Prav nič nisem čul, kdaj so se odprla vrata, in vendar je pri vratih stala moja Meta in zelo strupeno je zrla izpod čela. Zdelo se mi je, kakor da bi sveta Cecilija z Jelovega brda prav posebne strele spuščala na gospodično Katinko.

Oglasila se je kratko in ostro:

»Mati pravi, da pridi domu!«

Mehko se je vmešala Katinka: »Do večerje je še dosti časa.«

»Le pojdi!« Katri niti odgovora ni dala. Odšla je, in če me uho ni motilo, je zaprla precej trdo vrata za sabo. Katinka se je smejala: »Tako hodijo pri nas žene po svoje može!«

Plačal sem. Zunaj je Meta čakala. Nekaj časa sva molče hodila, nato se je pa kar izlilo iz nje:

»Torej tako! Doma te čakamo! Večerja že stoji in zavoljo tebe bom lačna in bo družina slabo jedla. Ves dan se pehamo kot živina, ti pa tukaj pri tem kolovratu« – to je veljalo gospodični Katinki – »postopaš in do Presečnikovih, ki smo vendar tvoji ljudje, kar pota več ne najdeš! Sram me je! In če češ vedeti, ti povem: tekoj se sramujem in za tebe! Dobro, da oče še ni prišel v hišo. Kaj bi dejal, ko bi vedel! Tako sem huda!«

Lilo je naprej, in rečem, da ne v posebno izbranih besedah. Skušal sem jo pomiriti:

»Delal sem ves dan.«

»Nič!«

»Pismo mi je prinesel gospod Jakob.«

»Nič!«

»Če hodi gospod Jakob v to gostilno, bom smel vendar tudi jaz tja.«

»Nič!«

»Pišejo mi, da moram v kratkem v Ljubljano in da je dosti dela v pisarni.«

»Nič!«

»Če pa ni nič, pa naj bo nič!«

»Nič!«

Tako me je prignala do Presečnika in v jezi sva stopila v hišo.

Pri večerji je bila Meta še vedno jezna, kar je kazala s tem, da je imela rutico na glavi tako zavezano, da je zakrivala polovico obraza. Imeli smo raševino in največja skleda je bila napolnjena z njo. Imenitna ta jed – moka in pšeno, gosto skuhanu – je sedaj tudi v pozabi, tiste dni pa smo jo imeli zelo v čislih. Prava raševina je zahtevala, da je stala žlica pokonci, če si jo zasadil v njo. V sredi se ni smela pogrešati globoka jama, v katero je zlila gospodinja celo ponev masti in ocvirkov. Iz te jame se je zabela potem znova trosila, kakor se trosi gnoj s kupa na njivici.

Z veliko slastjo smo otepali tisti večer okusno to raševino. Ali Meta je ostala pri slabi volji. Nikogar ni pogledala in z nikomer ni spregovorila. Samo če je opazila, da sem postrgal na meni odkazanem mestu, kar se je bilo tam natrosilo, je posegla s svojo žlico v jamo ter mi znova natrosila, da so se ocvirki kar gnetli.

To je parkrat storila, da sem bil kar ginjen nad to naivno ljubeznivostjo.

Drugega mnenja pa je bil Danijel. Zakrohotal se je: »Meta, pravica je za vse! Če boš tako krivično ravnala, izpodkopljem ti jamo.«

Vrgla je žlico po mizi ter srdita zbežala. Danijel pa se je krohotal za njo. –

Nerodno je nositi ves teden prah po životu. Zatorej sva se bila z Danijelom zmenila, da se pojdeva po večerji kopat. Hlapče je odšlo, zaklicavši, da me počaka na vasi.

Ko sva se z Boštjanom nekaj časa razgovarjala, sem se podal za Danijelom. Pred vežo je lovila Liza vodo v škafo in takrat me je prešinila sladka misel.

»Liza,« sem zašepetal, »pripravi jo, pridem klicat!«

Ta pretkana ženska niti obraza ni zavila, samo kratko se je zasmejala: »Glej, da prideš k pravemu oknu!« Kaj skupaj spraviti, na tem bolehate vse ženske, kmetice in gospe! Zatorej sem si bil v svesti, da opravi Liza vse v redu.

Na vasi smo se – sedeč po plotovih – pogovarjali s fanti. Ti so naglašali, da sem prišel danes prvič na vas in da bo velik čudež, če me ne neso v vodo. Danijel jim je odsvetoval, češ da sem si na Gori čisto gotovo pridobil pravico do fantovanja. Ta argument pa je zbrani družbi postal šele tedaj pristopen, ko sem se odkupil s precejšnjim zneskom. Nekaj so peli, nekaj so vriskali, nato so odšli k Fortunu, da spravijo v pijačo, kar so bili dobili od mene.

Z Danijelom sva se podala h Karlovščici. V tolmunu, kjer je imela Jera svoj dom, sva se skopala in oprala prah z glave in života. Voda je kar rezala. Na to se je skliceval Danijel ter je hitro opravil. V resnici ga je vleklo k Fortunu, da bi ne zamudil svojega deleža pri pijači. Jaz sem še nekaj časa ostal, ker mi je mrzla voda jako ugajala.

Na Gori je udarilo polnoč, ko dospem pred Presečnikovo hišo. Ni bilo prav jasno, vendar je luna tu in tam pogledala izmed oblakov. Kadar se je to zgodilo, je bilo Boštjanovo domovje v luči skoraj kakor podnevi.

Pri hlevu ob zidu je slonela lestva, lahka in pripravna. Tiho in previdno sem jo zanesel k hiši ter prislonil k opaženemu okencu pri izbi, kjer sta spali Meta in Liza. Prezrl pa sem pri tem, da je izba imela dve okni.

Ve se smejete, častite prijateljice, ali vendar je resnica, da ima vasovanje na kmetih veliko poezije v sebi. Pri tem ni treba na kaj nedovoljenega misliti. Ali v pozni noči, ko je vse tiho, ko tiči nekaka čarobna tajnost v krajini in v zraku nad njo, govoriti s svojim dekletom in govoriti o ljubezni, to je poezija! To je prava poezija, ki dosti več velja nego tisti plesi, na katerih gosposki fantiči vašim dekličem, ki se pehajo v prepotenih oblekah, o ljubezni govoričijo! In Bog mi je priča, da največkrat v neslanih frazah, ki ne prihajajo iz srca! Pri vas je vse narejeno, pri nas na kmetih gospoduje pa narava, ki je resnična mati resnične poezije.

Po lestvi sem splezal do okna in lahko potrkal na steklo. »Meta, a spiš?«

Nekaj je zašumelo v izbi, kot bi kdo s postelje vstajal. Zdelo se mi je, da čujem neko tekanje. Prejkone sem se bil zmotil v oknu in potrkal pri Lizi.

Zopet jo pokličem. Prav počasi se je odpiralo. Pri luninem svitu se mi je prikazala. Bila je rdeča kot pirh

o veliki noči. Ko pa je vzela roko od okna, se je ta močno tresla. Tesno se je bila zavila v dolgo ruto – sedaj ji pravite ogrinjalka. Ker je imela spuščene kite, ji je bil obrazek čisto spremenjen, pa vzlic temu jo je obdajala čudna krasota.

Vzdihnila je:

»Moj Bog, čemu si prišel? Kaj poreče mati?«

Kakor vidite, me je poskušala odsloviti. Pričnem zatorej tudi zdihovati:

»Spati ne morem, ker vem, da si name huda.«

Nekaj se je obotavljala: »Saj sam veš, da nisem.«

»Čemu si pa bila?«

»S tem Katretom govoriš – z vsako drugo bi smel.«

Zdelo se mi je, da se ji hoče milo storiti. Nato sem vprašal:

»Ali mi daš roko, da res nisi več huda?«

»Dam ti jo.«

Izpod dolge rute je izvila roko, ki se je še vedno tresla. Dotaknil sem se mehkih prstov in napraviti sem hotel majhen sprehodek po tej žametni koži. Pa me je kaj spretno s svojo levico spodila z bele stezice! »Lahko noč!«

»Lahko noč!«

Ko sem po lestvi splezal do zemlje, se je prikazal iz sence pri hiši hlapec Danijel. Široka usta je odprl do ušes, se hinavsko smejal ter – položivši prst na omenjena široka usta – pograbil lestvo in jo brez vsakega šuma

odnesel k steni pri hlevu. S svojim obnašanjem mi je hotel Danijel razodeti, da se brez skrbi lahko zanesem na njegovo molčljivost.

Drugo jutro pri kosilu sem koj opazil, da ni ostal prigodek te noči tajen. Danijel je še vedno odpiral čeljusti, kakor jih odpira krokodil ob Nilu; Lizi pa ni hotel izginiti nekak skrivnosten smeh z obraza, in Meta je kot v sanjah hodila okrog. Mater Barbo sem parkrat zasačil, kako me je tu in tam prav pomenljivo pogledala. Ali molčalo je vse. Le oče Boštjan je, odloživši žlico, hladno spregovoril: »Če že pametni ljudje pamet pod klop mečejo, ne vem, kaj bo potlej!«

Ker je bila nedelja, nismo imeli dela. Sredi dopoldne sem prišel enkrat mimo hleva, kjer sta Liza in Danijel živino napajala. Čul sem tale razgovor:

Liza: »Kaj misliš, kaj bo iz tega?«

Danijel: »Kaj če biti, to ve vsak človek! Če je poštenje v njem, jo vzame. Vendar vidiš, kako je že zmedel to ubogo žival.«

Liza: »Poštenje pri moških, to je ravno! Ali ga imaš ti kaj?«

Danijel: »Ti si pa star borež, in čudno bi ne bilo, če bi se človek skesal. Če kaj vem, bo pri Presečnikovih svatba in plesali bomo, da bo groza! Ker to ti povem: Janez ima poštenje v sebi!«

Liza: »Počakajmo, le počakajmo, moški ste vsi nič prida!«

VII

Čas je tekel in prišli smo globoko v kozoprsk. Žito je bilo omlačeno; zatorej smo mislili na drugo, kar je preskrbeti dobremu gospodarju za zimo. Najprej steljo za hlev. Zopet smo morali koso v roke vzeti, tisto kratko, široko koso, s katero se klesti resje in druga goščav po gozdu. Neprijetno delo: kosišče ti je prekratko in kosir tudi vedno odnehava, da ga moraš neprestano nabijati, ker bi ti drugače kosa odletela.

Tudi listje smo grabili, in to je že lažje delo. Grabijo moški in ženske, zatorej je obilo govorice, obilo največkrat prav slabo oblečenih kmečkih dovtipov. Grabljenje hitro teče, godbo pa ti delata lešnikarica in carovec, sedeča v bližini na smreki.

Da se bo pozimi kurilo, smo podrli v bregu pod Kalom deset starih bukev. K sekanju me niso pustili, ker pade drevo nerodno, če ni prav sekano; ako se pa nerodno postaviš, te lahko veje padajočega debla, če drugega ne, prav občutno opraskajo. Ko je ležala bukev na zemlji,

sem jo pa s krivačem klestil in obsekaval uspešneje od Danijela, ki je najrajši dosti govoril in malo delal.

Tako je tekel čas in že so lešniki dozorevali. Robčevina je od dne do dne bolj rumena postajala, in če si sad iz nje vzel, je bil sajast in rjav. Prihajala so pisma in nič več nisem mogel odlašati z odhodom. Hotel pa sem kot zavzet hribolazec še prej na Blegaš. Ta sicer ni kaj posebnega; če mu pa tičiš ravno v vznožju, bi bila sramota, ko bi staremu prijatelju ne zlezal na plešasto glavo. Skoraj šest tednov sem že tičal na Jelovem brdu in delo me je obsekalo, kakor obseka tesar svoj tram v smrekovem gozdu; bil sem tenak in vitek, da sem lahko lazil po hribih.

Po večerji smo še nekaj časa obsedeli. Povedal sem, da grem zjutraj na Blegaš, češ da že pet let nisem bil gori.

»Ohta,« se je oglasila Meta, »mati, ali grem lahko z njim?«

Mati je bila v vsakem oziru prva inštanca. Odgovoril pa je oče Boštjan:

»Čemu boš hodila? Zate je prehuda pot; sicer pa tudi doma lahko dobiš kaj potrebnega dela.« Besedo »potrebne- ga« je mož poudarjal s posebnim naglasom.

Meti se je povесila šobica in prav nič prijazno ni pogledala svojega roditelja. Nasproti dvema ženskama pa gospodar ni prodril, kar je samo ob sebi umevno. Barba ni dolgo premišljevala:

»Čemu bi ne šla? S svojim človekom bo vendar še smela, če jo s sabo vzame. Kar šla bo!«

S tem je bila Boštjanu pravda zgubljena.

Drugo jutro ob osmih sva odšla. V svoji bisagi sem vzel nekaj s sabo, pa ne preveč. Pa ne smete misliti, da sem nosil na nogah visoke nogavice ali pa kake binglja-joče hlačice ob kolenih. Vse to se pred Presečnikovo hčerjo ni smelo nositi, ker je bilo grdo in smešno.

Hodila sva po lepih senožetih pod Koprivnikom, kjer rase mnogo leščevja. Tisto leto je bilo rodovitno, zategadelj ni čudo, da sva takoj krenila s pota ter la-zila od grma do grma. Tekmovala sva, kateri dobi več lešnikov in kateri večjo kobulico. Zmagala je Meta, ki je imela oko kakor veverica in tudi ne manjše spretnosti od veverice, če je bilo treba samca ali pa kobulico upo-gniti z veje. Prekosila me je v vsakem oziru. Staknila je kobulico, ki je štela osem lešnikov. Žalibog, vmes sta bila dva slaba, katerih jedri sta bili gluhi!

»Ali bo mati vesela,« se je bahala Meta, »ko bo videla moje lešnike! To bo potresve o božiču!«

Ko sva se vrnila na pot, je že iskala dva pripravna kamna, s katerima je trla svoje lešnike. Dospevši do Kala, ji ni bilo skoraj nič ostalo, tako da je potrla in po-zobala še zadnji ostanek, rekoč:

»Ej, saj bo letos dosti orehov!«

Na Kalu sva poiskala najprej po vsej Selški in Po-ljanski dolini sloviti studenec, ki z imenitno vodo hladi

in krepí potnike na Blegaš. Napolnila sva steklenico, in povedati moram, da je bila potem voda na vrhu skoraj še ravno tako mrzla kakor na Kalu pri vrelcu.

S sedla sva krenila ne na strmo pot, temveč na lahno. Ta vodi daleč naokrog za Blegašem, dokler ne privodi na Mali Blegaš. Prijetna je bila ta hoja: povsod zeleno bukovje, jelke in smreke. Vmes pri tleh so poganjale v velikih šopih hudičele (rododendron), a ne spominjam se, so li nosile še kak pozabljen cvet ali ne; pač pa se dobro spominjam, da so po bukvah napravljali velik nemir sivkasto modri brglezi, ki so čakali po deblih gor in dol. Če sta se srečala z grahastim plezavčkom, ki pleza samo gor, dol pa ne more, ga je sivo modri hudobnež takoj pognal, da se je čulo obilo tankega čivkanja.

Tisti dan sem hotel Meti govoriti o svoji ljubezni ter ji na dolgo in široko razložiti, da mora postati moja žena in da jo bom dal v mesto, kjer se nauči kuhanja in nemške govore. Kakor vidite, drage dame, sem si bil skoval popoln načrt, ki pa je bil – česar se takrat še nisem zavedal – ponesrečen in neporabljiv. Planinsko to rožo presaditi v gosposko zemljo, je moralo ostati brez-uspešno delo, kar ve najboljše veste. Ali tisti dan na poti okrog Blegaša mi je tičal neusmiljeni ta načrt v glavi in le na priliko sem čakal, da bi ga stresel pred deklico. Pa govori o ljubezni, če je Meta kar meni nič tebi nič počepnila na zemljo, stolkla sredi pota prav zadnja lešnika ter

ju s slastjo shrustala s svojimi belimi zobčki: »Joj, kako so dobri!«

Časih sva se srečala s pogledi; nekaj se je zasvetilo iz njenega očesa, ali vzlic temu je dejala:

»Nikar me tako čudno ne glej!«

Kako naj bi bil torej govoril o svoji ljubezni! Danes je bila zgolj otrok, ki se je veselil, da je smel biti v moji družbi.

Dospela sva do Ajdove rebri. Na desno in levo je bil gozd izsekan. Zategadelj je rasla tam dolga trava, vmes pa vse polno rdečih jagod. Te so bile sicer že vse obrane, ker jih zobljejo ptice in kače; pa se je Meti vendar še posrečilo, da je dobila rastlino, na kateri sta viseli dve rdeči jagodi. Na enem vršičku pa je čepel majhen, bel cvet. Bila je presrečna: »Eno meni, eno tebi!« Z ustnicami je odtrgala jagodo, nato pa brez vsake zadrege meni ponudila šopek. Kakor ona, zaužil sem sad, a cvet sem spravil z veliko skrbnostjo v listnico.

»Proč vrzil!« je zahitela.

»V mestu me bo cvetje spominjalo nate, Meta.« Nekaj rdečice se ji je prikazalo na licu, vendar stvari ni več omenjala.

Dospevši na Mali Blegaš, se nama je odkril Porezen v svoji dolgočasnosti in odkrila se nama je Črna prst v divni svoji lepoti. Luže na Malem Blegašu so bile suhe in tudi ovac ni bilo, ki se navadno v tolpah pasejo tam. Pred nama se je dvigala visoka glava starega Blegaša.

Ker je danes prvič hodila na goro, se ji je poznalo, da je razočarana. Menila je, da sva že na vrhu, pa sva bila šele na Malem Blegašu. Zdihovala je, no, pa sva sedla in počivala. Po odpočitku sva polagoma lezla navzgor, in sicer po stezah, ki jih je mnogo, pa so vse nezanesljive. Nekaj časa pripravno hodiš, v hipu pa ti zgine steza izpod noge, da sam ne veš kdaj. Nato moraš po gladki travi plezati, dokler ne stakneš druge steze, ki pa te ravno tako slepari kot prejšnja. Utrudljiva je taka hoja.

Med slovenskimi gorami naš Blegaš ni velikan. In ne obdaja ga veličastnost, ki obdaja naše snežnike in ki je je že nekoliko deležen sosed Ratitovec. Obdaja ga samo ponižna lepota skromne slovenske planine, ki ne pozna večnega snega, ne neplodnih mlevov in ne divjih prepadov. Ali vzlic temu v svoji skromnosti stotero poplača truda polno pot, ki si jo moral prehoditi do tratnate njegove strehe. To sva občutila z Meto, ko sva obstala na vrhu. Do svojega sedemnajstega leta je živela v vznožju pod Blegašem, a do danes še ni bila na njem. Če bi po vaseh okoli Jelovega brda povpraševali, bi se takoj izkazalo, da vsaj dve tretjini prebivalstva še nikdar ni bilo na Blegašu. Naši kmetje hodijo pač le tja, kamor jih vodi delo.

Meta se ni mogla oddahnuti, tako so jo bili prevzeli vtisi lepega razgleda. Nebo sicer ni bilo prav jasno in sapa je podila oblake nad vrhom, da so kakor ovce hiteli proti jugu. Gorenjski in kamniški snežniki so se kazali v

vsej svoji čistoti. Od Triglava pa do Ojstrice sem ji moral naštetiti vse bele očake in navesti njihova imena. Odprl se je svet, o katerem se Meti do danes še sanjalo ni.

Pravijo, da se proti jugu vidi Jadransko morje. Bil sem mnogokrat na Blegašu, ali morja nisem nikdar ugledal. Danes se je daleč tam spodaj nekaj kadilo; vzlic temu je dekleta trdovratno trdilo, da natančno razločuje modro morje.

Nato sva se ozrla k strani, kjer leži bela slovenska Ljubljana. Kdor ima dobro oko, lahko opazi Ljubljanski grad, ali jaz ga nisem mogel nikdar opaziti. Mogoče pa je, da ga je Meta z bistrim očesom vendarle opazila. Spregovorila je:

»Tam je torej Ljubljana, kjer ti stanuješ.« Zamislila se je in pri tem se je morda zavedala, da v kratkem odidem. Videlo se je, da ji je žalost prepregla obrazek. Zamolklo je vprašala:

»Kdaj spet prideš?«

»Če prej ne, k tvoji poroki, ko se boš možila, Meta. Tisti dan hočem plesati!«

Nevoljno je viknila: »Nič!« Ta »nič« je bil vedno dokaz, da je naša Meta huda.

Dolgo je zrla proti jugu, kjer je v svoji domišljiji gledala sinje Jadransko morje. Pri tem mi ni mogla prikriti, da se ji je ob levem očesu utrnila prav drobna solza ter ji lezla po licu. Obrnila se je čisto od mene, da bi ne opazil, kako si je obrisala mokro lice. Pa sem vendar opazil.

Da bi jo premotil, sem jo pozval, da pojdiva gledat, če bi se dobilo še kaj planinskega cvetja. To rase samo na selški strani Blegaša. Ta breg sva torej prehodila in preiskala. Hudičel je bilo vse polno, pa ni bilo cvetja na njih. Prav tako ni bilo murk, katerih je ob priličnem času prav mnogo. Skoraj ni bilo pričakovati uspeha, bilo je že prepozno. »Tu je pa zvezdica!« je vzkliknila Meta ter res izbrskala iz goste trave zakasnelo, majhno, zelenkasto planiko, ki se časih dobi na Blegašu; kako leto jih je več, drugo leto pa zopet ni nobene. Po daljšem iskanju sva jih še nekaj staknila v travi in Meta je vse skupaj obdržala za spomin na tisti dan, ko je bila z mano na Blegašu.

Nato sva sedla v eno malih dolinic, ki so značilne za Blegašev vrh. Čas je bilo, da se po dolgi hoji nekoliko okrepcava. S sabo nisva imela bogve kaj. S ponosom lahko izrečem, da nisem nikdar zastopal stališča tistih vedno lačnih in vedno žejnih hribolazcev, ki bi na Kredarico ali na Begunjščico najrajši s sabo vzeli težko obloženega velbloda.

Pri tej priliki je pokazala Meta vse dobre lastnosti male gospodinje. Odvezala je ponižno bisažico ter po trati razvrstila z važnim obrazom, kar sva imela s sabo: za vsakega kos črnega kruha, nekaj suhih češpelj in nekaj orehov. Prinesla je tudi dva kamna, da bi mogla orehe tolči. Vmes pa je postavila steklenico, v katero sva bila na Kalu nalovila mrzle studenčnice. »Da bova laže

pila,« je omenila z veliko resnostjo, »sem vzela repuljico od doma, ker je grdo piti iz steklenice same.«

Tolkla sva orehe ter jedla jedra s črnim kruhom, kar je dobro. Tudi suhe češplje sva jedla s črnim kruhom, kar zopet ni slabo. Hladno vodo pa sva pila iz ene in iste repuljice, in kakor zaljubljen dijak sem pil vedno na tistem mestu, kamor je bila poprej pritisnila Meta rožnata svoja usteca.

Planinski blagor!

Preobdala jo je moč gorskega zraka in oči so ji skupaj lezle. Meta je hotela spati. Napravil sem ji iz bisažice majhno vzglavje, nakar je legla in takoj zaspala. Nad nama so se še vedno podili sivi oblaki proti jugu, da je bilo sonce največkrat zakrito. Sicer pa pekočina itak ni bila posebno močna, tako da je deklica lahko mirno spala. Z obrazom je bila proti meni obrnjena in mirno je soplala. Spanje pa ji je bilo prignalo nekaj vročine v glavo, da so se ji delale rože na licih. Bil sem sam z njo na zapuščeni gorski višini! Ko so jo objemali moji pogledi, sem občutil prav živo, da bi bilo skoraj nemogoče, da bi se kdaj ločil od nje. V kratki dobi mojega bivanja na Jelovem brdu sta zrastle najini duši ena k drugi. Pri vsakem delu sva bila skupaj dan za dnem in pravi čudež je bil, če me je Meta za kratek trenutek zapustila. Zatorej me je tu na vrhu Blegaša silno mučila misel, kaj mi je početi. Gotovo, šel sem že skoraj predaleč. Igračkanja z mlado dušo bi tudi sorodništvo, katero je naju vezalo,

ne moglo opravičiti. Jezil sem se sam na sebe, da sem mogel tako čisto pozabiti svojih let in da sem se obnašal kakor smešni starec, ki je lazil nekdam za Suzano, ko se je kopala. Ali vsi ti očitki niso olajšali mojih muk. Ko je tako v ljubki mladosti ležala pred mano in ko je v spanju še celo nekaj besed spregovorila, katerih pa nisem umel, je prihajala moja jeza še silnejša. Videlo se mi je, da sem zagrešil neodpustljiv greh, ko sem motil ravnotežje mlade duše. Kaj naj počnem? Bil bi ji lahko oče, ali sedaj naj jo vzamem? Morda kakor kralj David Moabičanko, da ga je grela v postelji? Ozrl sem se na vitko telo, ki je tako naravno počivalo na zeleni trati; ali obenem sem si predstavljal, káko bi bilo to telesce, če bi ga vtaknil v tiste smešne cunje, v katere tako rade lezejo naše gospe in gospodične. In kak bi bil ta obrazek, če ga potisnem pod tisto, kar imenujejo gosposke ženske klobuk, ki je vselej nekaj zmečkanega, nekaj pomendranega, nekaj takega, kar ni ničemur podobno, kar je vrhunec neokusnosti in kar, častite dame, pametnega človeka z največjo silo od vas odganja. V taki smešnosti naj bi živela Meta z Jelovega brda; prej nego poteče leto, jo pograbi jetika in jaz naj postanem njen morilec! Z očitkom za očitkom sem obteževal svojo trpečo dušo. Tudi je še mlada in še precej otročja! Ko stopi v pametnejšo dobo, bo sprevidela, da to, kar je vezalo mene in njo, ni bila prava ljubezen. Pride drug, ki zdrami njeno srce, pa bo nesrečna ona in nesrečen postanem tudi jaz, ker se nisem mogel krotiti

ob času, ko se je lahko še vse zadržalo. Pričela se mi je oglašati pamet, in ker se vendar nisem hotel docela odpovedati, sem sklenil, da bo najbolje, če počakam leto dni. Ta čas naj se deklica razvije in morda se kmalu zave, da nisem edini moški na svetu. Če me do tedaj pozabi, tudi prav, vsaj sam sebi potem ničesar očitati ne bom imel!

Ko sem zopet pogledal po Meti, je bila odprla temne svoje oči. Neprestano jih je upirala name in dozdevalo se mi je, da sipajo iz njih žarki ljubezni in sreče. Ali vendar hočem čakati še celo leto!

Čas je bil, da se odpraviva. Sedaj sva hodila po krajši, ali zelo strmi poti, ki vodi neposredno do Kala. Sonce je še visoko stalo in skoraj ni bilo še čuti živali iz gozda. Ko sva zapuščala tratino, je izmed pečin hreščila jata skalnih jerebic ter se spustila v nižino, da se je videlo, kakor da bi padalo kamenje v dol. Mestoma je bila taka strmina, da sva se, za roko se držeč, spuščala od debla do debla. Tu in tam je zabučal z drevesa divji petelin; čula sva bučanje, a orjaka nama je zakrivalo vejevje. Včasih je zaropotala za njim kokoš, pa je tudi nisva ugledala. Z zdihovanjem sva končno prilezla na Kal, kjer sva se v zapuščeni oglarski lopi odpočila. Prinesla sva vode od studenca ter se okrepčala z njo.

Na sedlu je majhna ravnina, na kateri so takrat rasle štiri smreke v štirikotu in do trideset korakov druga od druge. Meta se je bila odpočila in zatorej se je je

polastila zopet otročjost. Smeje se je zaklicala: »Loviva se žiberdaj!«

Že je tičala za smreko in govorila mi je, da naj se postavim za drugo. Ko sem stal pri svojem deblu, je zaklicala veselo: »Žiberdaj!« Podala se je v beg do bližnjega drevesa. Moja pravica pa je bila leteti počez. Če sem jo prej ujel, nego se je dotaknila omenjenega bližnjega drevesa, je bil žiberdaj zame dobljen. In res sem jo ujel. Nosila je podkovane čizme, zatorej ni bila prav urna. Obtičala mi je v rokah. Ker pa v hitrici nisem mogel paziti, sem se je dotaknil na nepoklicanem mestu in morda še prehudo. Vsa trda je postala in ihte je zastokala: »To pa nič ni!« Takoj sem jo izpustil. Ali Meta je gledala s tako grozo name, da sem vedel, da je v tistem trenutku pričela slutiti, da je moški za vsako žensko največja zverina!

»Pojdiva domu!« je zaječala. Do doma ni spregovorila besedice. Samo sedaj in sedaj me je premerila s plahim očesom, prav kakor bi ne mogla verjeti, da se ji je kaj takega pripetilo.

Skoraj pri vasi sva srečala Luco. Imela je koš ob rami in srp v roki.

»No, Luca, kam pa, kam?« jo vprašam.

Bolezen se ji je še vedno poznala in bila je kakor suh list, ki je ležal vso zimo pod snegom. Odgovorila je:

»V Kalarjevo dolino grem in požela bom »vranje noge«. Dosti jih tam raste, Kalar pa je ukazal, da jih lahko požanjam. Za prašiče so pa le dobre.«

Obraz se ji je pričel žareti in nekako slovesno je pričela pripovedovati:

»Gotovo še ne veste, da bo naš Matiček stopil v službo h Kalarju. Komaj sedemnajst let ima, pa bo že za volarja. Tekój se mi dobro zdi!«

»Kako je pa s Šimnom?«

»Šimen, ta je pa žival! Dela, pa veliko ne more. Gra-diška še vedno jé na njem!«

Beseda »žival« ali pa celo »živalca« je v našem pogorju najnežnejši izraz ljubezni ali sočustva. Ko sem ta izraz vpeljal v slovensko povest, sem se moral s Stritarjem skoraj boriti, da mi ga ni črtal; pokojni Erjavec, ki je bil najmehkejša, pa tudi najplemenitejša slovenska duša, mi pa »živali« v mojem Tržačanu sploh nikdar odpustiti ni mogel. Niti Stritar niti Erjavec me nista mogla predrugačiti: »živalca« je naš najnežnejši izraz ljubezni ali pa usmiljenja! –

Luca se je odpravljala: »Vranja noga se sama ne po-žanje.« Zopet je z žarečim obrazom ponovila: »To pa vama povem, tekój sem vesela, da pride fant h Kalarju!«

VIII

Drugi dan še nisem odšel. Pripetilo se je, kar se je pri Presečnikovih vsako leto parkrat pripetilo: Liza in Danijel sta se sprla. Pred hlevom, tako da vaškim otročajem ni ostalo prikrito, sta se nekaj ruvala. Pri koncu pa je bil Danijel tako rekoč pred vso vasjo tepen. Pri nas je namreč navada, da sme ženska, če je slabe volje, tudi udariti; sramota pa je, če moški žensko tepe. Veliko pretepev sem že videl; ko je dekcle vleklo svojega iz tolpe pretepačev, padali so trdi udarci, ali na dekleta ni padel ni eden, in najsi je bilo še tako sitno.

V Danijelu je vse kipelo, nazaj udariti pa ni smel. Zatorej je Presečniku »ušel« ter izginil od dela, da niso vedeli kam. Moral sem jaz njegovo delo opraviti, ker gospodar vsega ni zmožel.

Potekel je prvi dan, a Danijela od nikoder; tudi drugi dan se je bližal koncu, ali Danijela še vedno od nikoder. Bili smo že pri večerji, ko jo prilomasti v hišo. Sédel je takoj pri vratih na klop pod sklednik ter spregovoril: »Le eden naj mi katero reče!«

Škripal je z zobmi in srdito stezal roke kvišku. Zadel je ob žličnik na steni, da se je sprožil ter padel po tleh. Žlice in kuhalnice so letele na vse strani. Liza je vstala od mize, pobrala žličnik in kar se je bilo iz njega raztreslo. Pri tem ni spregovorila besede, kar je hlapčeta še bolj stogotilo.

Škripal je: »Táko bo mene tolklo! Le čakaj, saj boš enkrat moja žena! Ti! Ti!« Liza je pobrala svoje reči ter jih odnesla v vežo. Če tepe mož svojo ženo, to sicer ni lepo, ampak sramotno ni kot tedaj, če udariš tujo žensko.

Tisti večer je jedel z nami karlovški Anžon, znana prikazen v pogorju. Iz karlovškega mlina mu je bil oče izgovoril strm in malo rodoviten breg, bratje pa so mu pomagali, da je na tem bregu postavil leseno kočo, v kateri je prebival. Kar je potreboval, si je s trudom pridelal v teh svojih melinah, kjer je vsako leto prekopal nekaj ledine. Ostalo pa mu je še toliko senožeti, da je redil kravico v hlevu. Postranskega zaslužka si je pridobival s tem, da je hodil na Tolminsko po nože in nožičke, če je dobil kako naročilo. Bil je velik čudak, ali ljudje so ga radi imeli. Tudi k Presečnikovim je zahajal in umelo se je, da mora sestri za mizo in jesti. Prihajal ni samo zaradi tolminskih nožičkov, prihajal je tudi zaradi Lize. Star je bil nad petdeset let, a njegova večna želja je bila, da bi mu Bog odkazal ženico, ki bi malo jedla – glavno je moral snesti sam, ker je bil visok kot hrast in širok kot hiša – in veliko delala. Tudi otrok je hotel imeti, ker je

zakon zato vpeljan, da se dobe otroci, kar vam je, častite gospe, itak komaj znano.

Karlovški Anžon je bil tisti večer gospodarju prinesel naročeno nožičko, po katero je bil »bruhnil« na Tolminsko, Lizi pa ruto rumenih hrušk, po katere je bil »bruhnil« na Cerkljansko. Že nekaj let sem je prinašal Presečnikovi dekli te hruške in upal je, da ji polagoma z njimi omehča srce, da postane njegova žena. Liza je leto za letom hruške pohrustala, kozavega svojega Danijela pa vendarle ni hotela pustiti. Vzlic temu je gojil Danijel grdo jezo na Anžona in tudi ta večer je prišel prejkone samo zategadelj domov, ker je slišal, da je oni v hiši. Ni se mu videlo previdno puščati Lizo samo s snubačem, ki je imel njivo, kočo, »hlev in kravšeta«.

Ko se je Liza zopet vrnila v hišo, je hlapče znova zakričalo:

»Le počakaj, ko boš moja, potlej boš videla, kdo bo tepel v hiši, stara rejta ti!«

Oglasil se je Anžon počasi in važno:

»Z žensko se lahko tudi drugače govori, jaz bi dejal.«

To je Danijela močno razpalo:

»Kaj se boš ti zame menil! Jaz bi dejal,« – tu je oponašal Karlovškega govorico – »da človek lahko kaj stakne!«

Ker je bilo še nekaj v skledi, je karlovški parkrat zajel, nakar je počasi položil žlico na mizo. Nato je brez jeze in z največjo mirnostjo odgovoril:

»Če te Liza zato jemlje, da jo vsak dan otepaš s polenom, me malo briga. Če te res vzame, bom vsaj vedel, da ni tako pametna, kot sem mislil. Če se hoče na vsak način na poleno možiti, je to njen prav! Tako je!«

»Molči,« se je penil Danijel, »molči, ti prekleti gorjanec, če ne –!«

In zopet je mirno odgovoril Anžon:

»Kaj: če ne? Poglej vendar,« – tu je dvignil svojo desnico, veliko kot čoln – »kaj bodo govorile množice, če prideš pod tako roko. Pogineš kot glista pod podplatom! Obdrži torej svoj ›če ne‹ zase. To je pametna beseda!«

Anžon je medtem zvlekel grohot svojega telesa izza mize ter se je postavil sredi hiše.

Hlapče se ni dalo potolažiti:

»Jaz naj bi tebi molčal?! Prid' sem, pa kmalu zveš, koliko velja moj ›če ne‹. Vsakega naj bi se že bal!«

Anžon je pristopil:

»No, no, kaj pa bo, no?«

V hipu je tičal Danijel v njem.

»Poglej ga,« je govoril karlovški počasi, »v me je bruhnil! Ti žival ti!« Z obširno svojo roko ga je brez težave dvignil in vzdignil proti stropu, nakar ga je spustil, da je Danijel z vso težo svojega pijanega telesa tlesknil po tlaku. Oni pa se je zasmel: »Zdaj vem, koliko velja tvoj ›če ne!«

Danijel je sicer težko padel, a zgodilo se mu ni nič. Takoj je zopet stal na nogah in bliskoma je imel v rokah dobro nabrušeno tolminsko nožičko.

Ženske so od strahu zavpile in Boštjan je zakričal izza mize: »Z nožem ne!«

Samo Anžon se ni razburil. Boštjanu je spregovoril: »Malo počakaj!« Nato se je obrnil proti Danijelu:

»Torej z nožičko, z nožičko me češ, s tisto, ki sem ti jo jest s Tolminskega prinesel. Pogledaj no! Ali misliš, da za take reči bruham na Tolminsko? Pogledaj no!«

Dasi so bili Anžonovi udi kakor hlodi, ki se dajo le težko in neokorno gibati, je vendar s čudovito hitrostjo s svojo levico ujel Danijela za roko ter ga z desnico parkrat lopnil po nji, rekoč:

»Boš izpustil nožičko, ti hudnikovec, ti!«

Ker Danijel ni takoj izpustil, ga je s svojo roko samo parkrat kresnil po prstih, da jih je takoj kri podplula in da je nožička zarožljala po deskah. Nato ga je obrnil in mu z nogo pomagal, da je odletel na klop pod sklednik; tam je pričel hišni hlapec škripati in – jokati, kakor je to navada starega pijanca.

Anžon je pobral nožičko ter jo položil pred Boštjana na mizo: »Ne dajaj takega otroku!«

Obrne se k Lizi:

»Čakaj, Liza, kaj sem že hotel reči? Vidiš, nič se ti ne lažem, pšenica je bila letos dobra in čedno se je mlatila. Proti krompirju tudi ni kaj reči in fižol je bil poln, kakor bi norel. Vse to je res in fruge je bilo pri hiši, da bi lahko vojska živela od nje. Zdaj pa poslušaj! V nedeljo bom pri deseti maši v Poljanah. Nekaj prej bom ›bruhnil‹ od

doma, da se pogovorim z gospodom Jernejem. Če ti je všeč, pa pridi še ti. Morda bova že pri deseti maši prvič oklicana. Množice bodo malo govorile, pa bo še zmeraj bolje, kot bi se s polenom svatovščina klepala. Če nočeš, pa pusti! A povem ti, da hrušk potem tudi ne bom več nosil. No, pa lahko noč!«

S temi besedami je odšel.

Pod sklednikom je bil Danijel med jokom in škripanjem zaspal. Ker se Liza zanj ni zmenila, ga je morala mati spraviti v slamo.

Drugo jutro se je živelo pri hiši, kakor bi se ne bilo nič zgodilo. Po stari navadi se je delalo in Danijel je opravljal svoje posle, kakor bi nikdar ne bil ušel. Jaz pa sem moral odriniti. Zaradi tega nam je mati Barba napravila boljše kosilo in tudi nekaj nacvrta je bila. Še celó belo kavo smo imeli na mizi, kar je bilo takrat nekaj izrednega.

Za slovo smo si segli v roke z očetom in materjo. Pri prihodu nič roke, pri odhodu pa roko – taka je bila tiste dni etiketa v pogorju in po njej si se moral ravnati, če nisi hotel dobiti očitanja, da se ne znaš spodobno obnašati.

»Pa še kaj pridi!« so se glasile poslovilne besede. Meta me je spremljala, kar sem pričakoval. Nosila mi je veliko ruto, v katero so bili zaviti orehi, češplje, ocvrt bob in – če se ne motim – še celó par klobas. Vse to so mi dali pri slovesu in velika bi bila zamera, če bi se hotel

tak dar zavrnuti. »Ruto o priliki nazaj prinesi,« je spregovorila Presečnica, ko je izročila culo svoji hčeri.

Pred hlevom sta stala Danijel in Liza, a ne skupaj, vsak na enem koncu poslopja. Milo sta gledala za nama, posebno Danijel je bil potrtn in žalosten. »Ohta,« je zastokal, »lepo je bilo, ko si bil tukaj. Kmalu kaj pridi!« Liza je molčala in se grdo držala, ker je bila še vedno jezna na hlapčeta.

Hodil sem od Jelovega brda proti Malenskemu vrhu ter, kakor vselej, kadar sem stopal po tej poti, jemal vase lepoto pokrajine. Meta je, noseč mojo ruto, korakala tik mene kot kupček obupa. Kar pogledati si ni upala vame, ker bi jo drugače zalile solze. To se ji je videlo.

Prišedši na kraj, kjer je v globoki dolini tičala koč karlovškega Anžona, opazim tega pri delu v bregu. Z rovnico je kopal ledino, da so se mu nabirale debele kaplje po obširnem obrazu.

»Hej, zdaj pa greš,« je kričal, »pa spet prideš! Novo njivo kopljem.« Bila sva že precej daleč od njega, ko je še zavpil: »Meta, le povej Lizi, da kopljem novo njivo!«

Pod Malenskim vrhom sva obstala na mestu, ki mu pravijo »Na poklonu«. To je tratina sredi gozda, od koder se vidijo štiri cerkve. Za tabo Mati božja na Gori, pred tabo Sv. Martin v Poljanah, na eni strani Čabrače, na drugi Gabrška gora. Kaki svetniki so tam, tega vam danes ne morem več povedati. V prejšnjih bolj pobožnih časih so ljudje na tem mestu obstajali in se proti vsaki

cerkvi poklanjali. Ta navada je morala med ljudstvom zelo ukoreninjena biti, ker je v našem pogorju takih »Poklonov« vse polno.

Tam sva sedla, prejkone v namenu, da bi zavlekla trenutek ločitve. Bilo mi je tako pri srcu, kakor nekdanj, ko sem se ob koncu počitnic poslavljaj od doma in od matere, ki me je vselej nekaj pota spremila. Ko je z vsakim korakom izginil kos domače zemlje, sedaj sleme rojstne hiše, sedaj stolpič na holmu, sedaj teman gozd na Samsonu, sedaj kaj drugega, se mi je odtrgal kos srca. Takrat sem gledal v neštete gube nabrani obraz one, ki je sedaj že dolgo časa pod zemljo in ki na svetu ni imela drugega kot skrbi in delo; danes pa v obraz deklici, ki je pričela uživati grenke sadove, katere rodi vsaka ljubezen na zemlji.

Opazil sem, ko je snela ruto z glave in jo položila na travo, da je nosila v laseh rumeni glavnik, ki se navadno nosi le ob nedeljah in praznikih. Včasih je prav globoko zasopla in obrnila obraz proti meni, kakor bi mi hotela nekaj povedati. Pa ni imela poguma, da bi spregovorila. Končno je posegla v ruto ter izvlekla iz nje majhen, blede rumen bob, ki je v pogorju tako gostega testa, da bi bil bolj za strelivo nego za živilo.

»Gotovo si že lačen,« je spregovorila proseče, »ná, jej!« Nekaj sem se obotavljal, nakar je znova zaprosila: »Pa le jej!« Moral sem jesti in ni odvrnila pogleda od mene, dokler nisem s silo pospravil zadnje mrvice.

Ko je bil bob odpravljen, zopet ni vedela, kaj naj bi govorila. Tedaj je prihitela tolptica drobnih dolgorepk in je sedla na bližnje bukovo drevo. Živalce so se z malim telesom obešale po vejicah in kljuvale z listov, kar se je dobiti moglo. Nato pa so, kakor so bile prišle, s šumom odhitele. Meti se je bilo med tem časom čelo nabralo v goste gube in pričela je govoriti, prav kakor bi se čul modri oče Boštjan:

»Pa ti mora le čudno biti, če si sam v Ljubljani. Nimaš človeka, ki bi ti kuhal, ki bi ti pral. Če zboliš, si slabši od živine v našem hlevu, za katero se vsaj Liza briga. Ali ne misliš, da ti tega ni treba?«

»Kako naj si pomagam? Kje naj vzamem kuharico? Stare ne maram, mlade ne dobim.«

Zaiskrilo se ji je v očesu in opazil sem, da postaja jezna. »Ne govori tako nespametno! Poglej gospoda v Javorjah: vzel je sorodnico k sebi in streže mu, da je zadovoljen.«

»Kje naj dobim sorodnico? Če je mlada, ne bo hotela priti.« V bližini je nekaj belo cvetelo. – Nadaljeval sem: »Kaj potem? Tak sem kot tole: sedaj pred zimo cvete in kaj bo iz tega? Cvet odpade in prav nič ne bo iz tega. Če je mlada, ali naj jo vzamem?«

Rdeče se ji je zalil obrazek, ko je zastokala: »Kdo govori o tem?« Roko je pritiskala na prsi, da bi ukrotila razburjeno srce.

Odgovoril sem: »Če to ni, potem je pa še manj! Ti ne poznaš mesta in njegovih hudobnih jezikov. Ne boš štiri tedne pri meni, pa si na ulico ne boš upala, tako te bo sram.«

Vsa kri ji je zapustila lice. Pogled pa, ki ga je proti meni obrnila, je bil podoben pogledu srne, če si v zelenem gozdu streljal nanjo ter jo težko obstrelil. »Jezus, kdo pa govori o meni?« V veliki zadregi je vstala ter viknila: »Tam rastejo Kristusove srajčke.« Oddaljila se je po tratini, trgala je neko cvetje, o katerem ne vem, ali vedno tako pozno cvete, dokler se ni skrila v bukovju, kjer so prejkone cvetele tudi Kristusove srajčke.

Smilila se mi je, da sem ji moral izpodkopati načrt, do katerega je bila prišla v nočeh, ko ni mogla spati: samo gospodinja in kuharica je hotela pri meni postaviti in drugega nič. In kako modro mi je vse to odkrila, tako da po njenem mnenju ne bi bil mogel priti na to, da misli samo sebe! Sedaj pa se je sramovala ter pred menoj skrila v gozd.

Ko se je vrnila, je imela v rokah velik šop Kristusovih srajčk, ali oči so ji bile odločno objokane.

»Meta,« sem spregovoril, »sedaj je čas, da grem.«

»Malo še počakaj, se nič ne mudi.«

»Drugače zamudim, je že pozno.«

»Nič še ni pozno.«

»Kako naj pridem v Ljubljano, če še odlašam?«

»Pa v Loki manj časa ostani.«

»Podaj mi roko v slovo. Midva bova pač mislila drug na drugega.«

Podala mi je roko: »Jest že!«

Takrat me je premagala skušnjava in pozabil sem popolnoma na svoje sklepe:

»Po mestih – poglej, Meta – je navada, da se prijatelja, ko se rada imata, poljubita, kadar gresta drug od drugega. Recimo na lice, če ni drugače, na usta. Tako delajo prijatelji. Midva pa sva prijatelja!«

»Sva že,« je zastokala, »če ni greh?«

»Kaj če biti greh!« Že sem jo imel v svojih rokah, poljuboval sem jo na obraz, kjer sem jo mogel, na usta in povsod. Ni se branila. Ko sem se odtrgal od nje, pa je obstala na mestu kakor Lotova žena.

Spodaj pri Lovskem brdu, kjer se pot v dolino zavije, sem se ozrl zadnjič po nji.

Meta je še vedno stala kot kip »Na poklonu« in s prsi, h katerim je pritiskala roko, se ji je svetila bela zvezda Kristusovih srajčk.

IX

Zopet sem bil v mestu, zopet v mlinu, ki melje za mlinarja, za tistega pa ne, ki je mlet prinesel. Vse sem pogrešal, kar se je bilo zadnjih šest tednov zvezalo z mojim življenjem: najprej gorski zrak, katerega sem moral zamenjati z izpuhi ljubljanskega barja, pogrešal pa sem posebno kmetske obraze ter se le težko privadil na obrite in umite, posebno težko sem se privadil na vaše ženske obraze in na nemogoče vaše obleke. In kaj naj govorim o svojem delu, ki tako rekoč nikako delo ni: kakor bi sejal pesek na razorano njivo ali pa pekel potice iz rumene ilovice.

Razkačili so me tudi prijatelji in prijateljice. Kdor me je srečal, mi je silil pod nos, kako krepak in mlad sem videti. Moj zdravnik – da se mi je slaba volja do skrajnosti pomnožila – mi ni dal miru, da me je smel vestno in točno preiskati. Prekljuval mi je hrbet in prsi, tipal me je okrog srca in jeter, potem pa sodil: pljuča kakor hlod, srce kakor risovo in tudi jetra so se prav čedno skrčila do svojega dopustnega obsega. Potem je še zakričal:

»Zdaj vidiš, kako dober svet pomaga! Da spet ne začneš preveč piti, zverina!«

Tudi gospod Bon me je srečal ter gostobesedil: »Tak si kot roža. Ni vruga, da bi se sedaj ne ženil! Pridi k nam kaj pogledat,« – med tem časom se je bil revež oženil – »z ženo imava zate že nekaj izbranega.« Ker ni hotel izginiti v deveto deželo, sem ga pustil sredi ceste, ne da bi mu kaj odgovoril. Še to! Ko sem bil vendar sklenil, da pred enim letom o ženitvi ne govorim!

Vzlic temu sem neprestano mislil na svojega dekliča na Jelovem brdu, in to še celo pri delu, ko sem koval naj-dolgočasnejše tožbe. Njena podoba me je obdajala ponoči in podnevi. V sanjah sva hodila na Goro, na Blegaš ter še enkrat preživela šesttedensko skupno bivanje pri Presečnikovih. Časih so me ti spomini tako preobdali, da sem vrgel delo v kot, zapustil suhoparno pisarno ter taval okrog Rožnika in po njegovih plešastih gozdovih, jezen na ves svet in predvsem nase, zaljubljenega starca.

Tisto leto je bila dolga in lepa jesen. Zadnjega vinotoka pa je vendarle malo deževalo, zatorej sem čepel v svoji kovačnici. Kar se odpro vrata, vstopi pa moj znanec Danijel s človekom, ki ga prvi hip niti spoznal nisem.

»Tega moža sem pripeljal,« je spregovoril Danijel. Bil je posvaljkan in jako revno oblečen. Na kozavem obrazu se mu je videlo, da je moral zadnje čase jako neredno živeti in nespametno pijančevati.

Vprašal sem: »Kaj bo, Danijel?« In znova je odgovoril: »Tega moža sem pripeljal.«

»Pri Presečnikovih vse prav?«

Zadrl se je: »Kaj vem, kdaj sem že od tam ušel? S tem možem govori! Mlačan je z Jelovega brda, in ravno Mlačan bi rad s tabo govoril.«

Sedaj sem spoznal moža, ki ga je pripeljal Danijel.

Mlačan z Jelovega brda je imel bolj majhen grunt, na katerem je redil kakih osem govedi in tudi nekaj drobnice. Travniki so bili pripravi in njivice dobre. Ko je stari Mlačan svojemu sinu posestvo izročil, ni imel sicer dolga, imel pa je še štiri otroke, ki jim je skoraj toliko izgovoril, kot je bil grunt vreden. Po izročitvi se je mladi oženil, ženil pa se je po ljubezni in vzel je deklo, ki je bila prav čedna, ki pa ni imela prav ničesar. Mlačan je torej težko gospodaril in z velikim trdom izsesal vsako leto iz zemlje obresti, ki jih je moral šteti v tujo roko.

»Kaj je s tabo, Mlačan?«

»Nič dobrega ne,« mi je odgovoril ter se pričel praskati. »Teško se dela in zanič se živi.«

Danijel se je zatogotil:

»Kaj se boš stiskal okrog vogla! Naravnost govori! Dohtarji nimajo časa, da bi ga rezali, kakor režeš ti kruh otrokom. Že vidim, šleva si; bom pa jaz govoril!«

Ali tudi Danijel se je najprej popraskal za levim ušesom. »No, da boš vedel: domačijo bi rad prodal; meni boš pa dal posojila dvesto goldinarjev, potem pa greva

v Ameriko. Pravijo, da se tam bolje živi kot na Jelovem brdu pod Blegašem. Pa ravno v Ameriko! Mlačan zaradi izgovorjenih otroških deležev, ki mu jih je stari naprtal, jaz pa –« – tu je nekoliko jecljal – »zavoljo vina in žganja.«

Stokal je: »Pravijo, da je tam prepovedano piti. Pijan- ce zapirajo, da jim shajati ni mogoče. Gotovo tudi mene spreobrnejo in potlej bo Jelovo brdo videlo, kaj se pravi, če Danijel dela!«

Prišel je v jezo: »Kako bom delal! Ko pa bo vsega dosti, pridem nazaj in ameriškanskih tolarjev prinesem, da napolnim z njimi gnojni koš. Takrat se oženim in da koj veste: mlado vzamem in ne kakega starega lonca, ki bi ga bil žalosten ponoči in podnevi. In moja mlada žena bo tudi živela! Dela ne bo imela, samo po travnikih bo hodila gor in dol; da pa ji dolgčas preide, bo trgala pokalice in pokala z njim ob mlado čelo. Zdaj veš, zakaj hočem v Ameriko!«

»Bo pa že kdo vmes spregovoril,« sem se zasmel.
»Morda Liza.«

»Liza nima nič več vmes govoriti.«

»Od kdaj ne?«

»O takih rečeh ne govorim rad, sem jih že pozabil.«

Danilo se mi je.

Vprašam: »A od tistega večera?«

»Če te take stvari zanimajo, poizvedi na Jelovem brdu! Jaz se zanje ne brigam več!«

Sedaj se je vmešal Mlačan:

»Ne hodi po ovinkih! Liza se je omožila in karlovškega Anžona je vzela, to je! Mene ženejo dolgovi v Ameriko, Danijela pa ženska! To je!«

Vzkliknil sem: »Torej je Liza le »bruhnila« v Poljane h gospodu Jerneju?«

»Se ve, da je šla; pa bi bilo tudi čudno, ko bi ne bila šla. Danes je že poročena in koše prenaša po Anžonovih travnikih! To je!«

Danijela je kar davilo in po mizi je udaril z roko. »Molči, azina! Dosti o tej Lizi! Se bo že še kesala, da je vzela tega starca; jest pa sem jest! Danes prodajamo domačijo in o tem govoril!«

»Čemu nista šla k notarju v Loko? Tam se taka pisma laže delajo.«

Danijel je zopet imel prvo besedo:

»Kaj bova lazila okrog tujcev! Prišla sva k tebi, ker veva, da si pošten. Morda – sva si dejala – nama napravi samo za štampiljne; če pa sam kupiš, so pa stroški tako tvoji.«

»Jaz naj kupim?« sem se začudil.

Oni je mirno odvrnil:

»Mislila sva si, da skoraj gotovo kupiš.«

»Za božjo voljo, čemu?«

Danijel se ni dal odgnati: »Mlačan in jaz sva tega mnenja, da je Mlačanovo za Presečnikovim na Jelovem

brdu najlepše posestvo. Dva človeka, in naj imata še kaj otrok, bogato redi in brez posebnega dela.«

Odgovoril sem: »In jaz naj delam na Mlačanovem?«

»Da, prav tako sva mislila! Človek, ki je za kmečka dela rojen, se bo lahko ločil od goljufije, ker je vendar toliko dohtarjev na svetu, da jih kar preostaja.«

Vraga, ta dva sta mi dobro kurila v moji odvetniški pečici! Zamislil sem se.

Vam, častite dame, sem pozabil povedati, da je pretep na Gori prišel pred sodišče v Loki. Posavčevi so me tožili, da sem jih osebno poškodoval in da sem jim v hudobnem namenu pokvaril kamižolice in kastorce. Gospod Levičnik na loškem gradu me je brez milosti obsodil na petdeset goldinarjev globe, zaradi kamižolic pa na trideset goldinarjev plačila. Dosti me je stal ponižni pretep na Gori; povrh sem moral pri razglasitvi sodbe vzeti na račun še zadovoljne obraze Posavčevih fantov! Tem trem falotom so se od rajskega veselja kar do ušes odpirala široka usta.

Gospod Levičnik s sodbo samo še ni bil zadovoljen; odstopil je spise zbornici v daljše postopanje. In ravno takrat, ko sem razpravljal z Danijelom in Mlačanom, mi je dostavila zbornica poziv, da naj v osmih dneh razložim, kako se v mojih očeh kmečki pretep na Gori strinja z mojimi stanovskimi dolžnostmi. Že sem jih gledal svoje kolege, zbrane v resnem sodišču, ko me peko in kuhajo in mi predvsem z največjo ogorčenostjo

prihajajo, kako sem mogel kot odvetnik, kot zagovornik kazenskega prava udeležiti se pretepa, ki se da brez te-
žave potisniti pod več paragrafov kazenskega zakona.

Prečitavši zbornični dopis in pomislivši na svoje tako
zване kolege v resnem sodišču, se mi že ni preveč čudno
videlo kupiti Mlačanovo na Jelovem brdu!

»Ti praviš,« sem se obrnil proti Danijelu, »da grunt
lahko preživi dva človeka in jerbasa otrok z njim; jaz pa
vendar nimam otrok!«

»Če jih nimaš, jih boš pa imel!« je zatulil hlapec.

»Sam Bog ve, s kom!«

Danijela je zopet davilo: »Kaj? S kom? Šmentaj, jo
boš vendar vzel! Govoril sem Mlačanu: ›Ta bo rad ku-
pil tvoje, ker se bo ženil in ker takega dekleta vendar
v mesto vlačil ne bo.‹ Ni tako? Sedaj mi odgovori! Na
poklonu si jo pol ure objemal, da je Meta potem domov
hodila, da ni vedela kako. Sedaj pa vpraša, kje naj otroke
dobi! Na to odgovori!«

Malo zardel sem, ko se je tako odkrilo, o čemer sem
menil, da je tajno vsemu svetu. Takoj pa me je prešinila
velika sreča ob misli, da je to rešitev, edino mogoča re-
šitev, in sramoval sem se, da že takoj od pričetka nisem
mislil nanjo. Čemu naj bi deklico v mesto jemal? Sam se
preselim na Jelovo brdo, se oženim pa obdelujem zem-
ljo, svojo lastno zemljo, in rodim otroke, svoje lastne
otroke! Sladka zavest mi je polnila dušo, in umazani
ta Danijel se mi je videl sel, poslan od Boga, da me je

privodil na pravo pot, ki je že ležala pred mano, ki je pa v svoji zaslepljenosti opaziti nisem mogel.

Čakal sem, da mi zgine kri z obraza. V zamišljenosti sem gledal proti stropu svoje pisarnice. Končno spregovorim:

»Če že ni drugače, bi pa kupil! Koliko pa hoče Mlačan? To se pravi, za vse, kakor stoji in leži.«

Odgovoril je Danijel: »Mlačan, kar molči! Dober človek si, za govorico pa nisi! Danes si tudi v stiskah, ker sediš na gosposkem stolu, kjer še nikoli sedel nisi. Bojiš se dohtarja, ker misliš, da je bogve kako visok človek. Pa ni. Dober človek je in pošten je, ta te za vinar ne bo ogoljufal.«

Ko je tako izpel litanije o moji slavi, mi je bil položaj precej jasen; v vsakem oziru sta bila dogovorjena, in tudi kupnino, pod katero bi se ne imelo iti, sta bila že ugotovila. Da se bo zahtevala veliko višja kupnina in da se bo pri tem razvnel najsrditejši boj, je bilo pričakovati. Oba moža sta se bila brez dvojbe dogovorila, da bosta, kar iz mene čezprimerne kupnine iztisneta, pošteno med seboj delila.

»Torej koliko?« ponovim svoje vprašanje.

»Da ne bo krivice ne na levo ne na desno,« se je odrezal Danijel, »dal boš ravno okroglih deset tisoč. Procente in špeže imaš tudi ti. Kar v roko sezita, Mlačan!«

Ugovarjal sem: »Naprave se mi zde bolj slabe in deset tisoč je dosti preveč.«

Danijel je kot besen skočil pokonci: »Pri Mlačanu so slabe naprave? Ta pa ni slaba! Gorenja hiša je malana, pa ne samo hiša, tudi kamra je malana! Ti ljubi Odrešenik, naprave naj so slabe!« Pričel se je smejati.

»Deset je preveč!«

»In živina?« je rjovel Danijel. »Te pa ne vidiš! Drobnice tudi ne! Da ne pozabim, dve jareti nista v prodaji. To se zakolje in posuši! Na ti jareti misli, da ne boš pozneje vpil, da sva te opeharila! No, pa, saj tako nič ne bo. Mlačan, vzemi klobuk, pa pojdiva! Dokler živim, ne boš svojega proč metal!« In res je pograbil Mlačana za roko ter ga vlekel z največjo silo proti vratom.

»Spregovorita zadnjo besedo!«

Mlačan je že hotel odgovoriti, ker se je bal, da bi se razdrla dobra kupčija. Danijel pa ga je prehitel:

»Za pet Kristusovih ran, molči, Mlačan! Saj se vendar ne daš zaklati, kot se zakolje mrkač v mesnici! Zadnja beseda! Najina prva beseda je tudi zadnja, ker ni sva otroka! Devet tavžent že Kalar ponuja. Ali ni res, Mlačan?«

In najsi je Danijel lagal, je Mlačan vendar diplomatično odgovoril: »Bo že res!«

Zdihoval sem: »Veliko je devet tisoč!«

Danijel je divjal gor in dol: »Saj ne prodajava kake beračije! Samo na Lotračnik poglej: če spomladi vode na njega napelješ, pa imaš sena, da se od njega gnoj dela!

Ta travnik sam je tri tisoč vreden. Če ni res, pa naj se kuham do sodnega dne v vicah!«

»Torej zadnjo besedo, Danijel!«

Klical je vse svetnike na pomoč in za pričo, da Mlačan drugače v Ameriko ne more in da mu prav nič ne ostane, če potegne samo devet tisoč. Rotil me je, da naj se mi vendar žena in otroci smilijo, če že nimam nič človeškega v sebi. Ko se mu je dozdevalo, da njegovo rotenje ne napravlja posebnega vtisa name, je zakričal:

»Pa naj bo devet tisoč in petsto! Mlačan, vem, da boš jezen, pa kar tiho! To je zadnja beseda in sam hudič iz pekla bi me ne mogel pregovoriti, da bi odnehal od nje! Devet tavžent in petsto – pa Bog daj srečo!«

Ko sem vendarle še premišljeval, je pograbil Danijela paroksizem:

»Premišljaš? Oj, ti krvavi peklenšček, ti še vedno premišljaš? Če hočeš sam sebi dobro, udari z obema rokama, saj vendar nisi obseden! Poglej vendar, koliko je oprave v hiši! Ne da bi se bahal, prisežem pri živem Bogu lahko, da je samih butarnikov več kot trideset pri hiši. Tako, zdaj pa še naprej premišluj! Mlačan, molči!«

Butarnikov! Napenjal sem možgane, kaj so pravzaprav ti butarniki.

»Več kot trideset butarnikov!« se je drl še vedno Danijel. Končno sem le izvohal, kaj so butarniki.

Kadar se praprot spravlja, zlože jo v veliko butaro, katero s tanko vrvico obvežejo. Na obeh koncih te vrvi

so lesene kljuke, ki drže zavezo, kadar je butara obvezana z butarnikom. Take butare se potem vale v dolino, kjer se nalože na voz.

»Če je pa trideset butarnikov,« sem končal razpravo, »pa naj bo! Devet tisoč in petsto!«

»To je pametna!« je kričal Danijel. »Sem že mislil, da ne poznaš več pametne besede! Domačija in špeže, vse je tvoje! Devet tisoč in petsto – pa Bog daj srečo!«

Privlekel je Mlačana k meni. Skoraj pet minut je tolkel z Mlačanovo roko ob mojo, potem s svojo lastno ob mojo, in sicer zaradi posojila. Zmenili smo se, da se snidemo dan po vernih dušah v Loki, da bomo delali pismo pri notarju, in dostavilo se je, da morata o kupčiji molčati medtem, če ne, imam pravico, da se skesam. Odštel sem takoj are petsto goldinarjev, od katerih je Danijel odvzel dvesto goldinarjev kot njemu dano posojilo.

Čez nekaj časa, ko sta že bila odšla, je pomolil Danijel zopet svojo glavo v sobo:

»Za petsto si naju udaril, naj bo! Ali pozabiti ne smeš, da so izvzeta tri jareta, da jih bomo jedli na poti v Ameriko!«

»Dve jareti sta izvzeti, vsaj tako se je govorilo!«

»Tri!« je tulil Danijel. »Ne bodi gluh! Nikoli nisem drugače govoril! No, pa mi daj prisego!«

Tako me je opeharil za eno jare, ker nisem hotel sitnosti delati, ko smo v Loki pismo delali.

Ko je bilo vse v redu napravljeno in podpisano, sta jo onadva udarila v Kranj po potne liste, jaz pa sem jo krenil na Jelovo brdo.

X

Hodeč proti Jelovem brdu, sem se čutil čisto novega človeka: sedaj sem pravzaprav šele vedel, kaj hočem, pred dušo mi je bilo vse jasno in dvomi me niso več mučili. Sedaj sem bil s tisočerimi vezmi prikovan na svojo slovensko zemljo, in če me ta ne bo živila, kdo naj me živi?

Tisto leto je bila čudovito lepa jesen in še v listopadu smo imeli gorko vreme.

Komaj sem napravil kakih dva tisoč korakov z Malenskega vrha, že mi je prihajal na uho ostri glas klepetajočih trlic. Pod vasjo je stala Presečnikova tarnica in brez dvojbe se je pri teh trlo. Kar pa se tiče klepetanja, so se terice uspešno kosale s trlicami. Zadnje so sekljale, prve pa obrekovale: izpod trlice se je drobnil pezdir, izpod jezikov teric pa na drobno pretrta dobra imena sosedov in sosedinj.

Kakor že povedano, je bilo tisto leto izredno lepo, ne prej ne pozneje se ne spominjam, da bi se bil prve dni meseca novembra lan sušil pri tarnici. Torej tisto leto

se je sušil, in prav na Presečnikovi tarnici pod Jelovim brdom je delalo osem starikastih devic in opravljale so svoj posel z nekako koketno pretiravanostjo, kakor je bila – ne vem, iz kakega vzroka – v navadi pri trenju. Ali že tiste dni se ni sejalo toliko lana kot v časih, ko bi se bilo našemu kmetu čudno, skoraj sramotno videlo, če bi ne bil pridelal svoje hodnične in praznje srajce doma. Zatorej je zarod teric že tiste čase zamiral in le bolj starikasto ženstvo je še umelo trlico goniti in z njo pridelovati svilnate, mehke plasti, ki so se potem sklada-
dale v povesma. Ali manj ko jih je bilo, bolj so se terice zavedale svojega poklica in pri vsaki priliki si jih moral silno prositi, če si jih hotel dobiti na delo. Da je terica morala obilo in najbolje jesti, to se je posebej umelo!

Pri Presečniku se je trlo tisto popoldne in gospodar sam z velikim belim predpasnikom je sušil lan ter moral zastavljati vso pozornost, da se mu pri jami ni vnelo. Ženske so napravljale ropot s trlico in jezikom, so obirale, vmes pa kaj rade spregovorile o možitvi in ženitvi. Vsaka bi se bila rada možila: bolj če je bila stara, večje je bilo poželenje! Ravno ko sem mimo prihajal, je spregovorila Žganjarjeva Urša: »Prvi, ki pride mimo, bo moj!«

Nič hudega sluteč, se približam. Že se je Urša zadrila:

»Janez, moj si!«

»Kaj boš z mano, vendar vidiš, da sem prestar zate!«

»Nič prestar, vzamem te, Janez, in če laziš po vseh štirih okrog! Pa še prav rada te bom imela!«

Nisem se hotel vdati:

»Govore, da imaš od hudiča hudoben jezik, Urša!«

»Ga mi boš pa na rajfelj polagal!« Bilo je to žebljasto orodje nemškega pokolenja, s katerim so se trgale glavičice od lanu, ali Uršin jezik – deni ga desetkrat na rajfelj! – ne bi bil ukročen.

Tako sem postal žrtev dovtipa, kakor si ga terice rade privoščijo z moškimi, ki prihajajo mimo. Med smehom sem moral odriniti.

Urša je še vpila za mano: »Le nikar ne obupaj, Janez, boš precej priženil! Dva otroka že imam in oba ti prinesem v hišo!« Sledil je krohot, da sem se bal, da bo kar tarnico razneslo.

Pri jami je sedel Boštjan ter dejal zadovoljno:

»Med sršene si zašel! Pričakovali smo te pa šele o božiču.« Na vprašanje, kaj dela mati, je pokazal na breg Karlovščice, kjer je prala pri tolmunu. Prinesli so južino, zato sva se lahko podala k perici.

Barba je radovedno vprašala: »Ali se ni kaj zgodilo, ko že danes prihajaš?«

Z Boštjanom sedeva na skalo: »Nekaj se je zgodilo: Mlačanovo sem kupil!«

Oba sta se začudila; Boštjan pa je pametno spregovoril:

»Devet tisoč si že dal, je gotovo vredno. Sedaj se pa vpraša, kdo naj ti gospodari? Lahko rečeno: ›Sem kupil, obdelovanje je pa kaj drugega!«

Ponosno sem odgovoril:

»Sam bom gospodaril! Ne vem, čemu naj se ne preselim na Jelovo brdo!«

»No pač –« je Boštjan še vedno dvomil, »par mesecev se že dela na kmetih, potem bo pa vrag, ko ne bo ne mesa, ne kofeta in ne belega kruha!«

Bil je užaljen. Odgovoril sem bahato:

»Belega kruha bo pač lahko, saj je plačano, a denarja mi še precej ostane!«

»Ni tako!« me zavrne izkušeni mož. »Če dan na dan ješ beli kruh, ga hoče jesti tudi družina. Če si kmet, bodi pravi kmet; če si pa gosposki kmet, se ti bajta že naprej podira!« Za nekaj časa sva obmolknila. Prvi se je zopet oglasil Boštjan: »Nazadnje pa še kako žensko iz mesta privlečeš!«

»Oženil se bom na Jelovem brdu!«

Oče me je plašno pogledal, kakor bi hotel reči: Ali si še sedaj nisi iz glave izbil te neumnosti? Počasi je vprašal: »Kje češ na Jelovem brdu dobiti žensko, ki bi bila zate? Pri Mlačanovih je trda, kar se dela tiče!«

»Kar odkrito ti povem, Boštjan: oženim se pri Presečnikovih!«

Presenetilo ga je tako, da mu je padla pipa iz ust in sicer naravnost v vodo. Z nervozno hitrico jo je lovil po vodi, dokler je ni z mokrim rokavom zopet izvlekel.

»Seve, če bo dekle hotelo in če bosta vidva zadovoljna,« – tako sem ponižno pristavil.

Pri Boštjanu bi bil prejkone le s težavo zmagal, da mi ni pomagala mati Barba. Do sedaj je molčala, nerada molčala, in prežala je na priliko, da je posegla v govorico.

Nekako v šali je vprašal Boštjan:

»Koliko boš pa dote hotel imeti? Veliko ne bom mogel dati od hiše.«

Barba se je kar razpočila: »Boga zahvali, da se ti hči moži! Skoraj si res tako neumen, da bi takega zeta od hiše metal! Že nekaj časa se mi zdi, da ti nekaj v možgane uhaja!« V največji razjarjenosti je dostavila: »Sedaj pa pravi: ›Veliko ne bom mogel od hiše dati!‹ Presečnik je Presečnik, a kadar možiš edino hčer, se vendar ne boš ljudem dajal pod zobe!«

Pomirim jo, da za doto niti ne vprašam.

Ali Barba še ni bila potolažena: »Nič tisto! To ti povem, Boštjan: gnojnice ne boš bredel, kadar bo šla punca z ženinom v cerkev! Moja beseda pri Presečniku tudi nekaj velja! Midva sva zadovoljna, če jo vzameš, Janez, nimava prav nič proti temu, prav nič!«

Boštjan je molčal in se ni upal upirati.

»Predvsem moram izvedeti pri dekletu, če me sploh hoče.« Po teh besedah sem odrinil v vas, Boštjan in Barba pa sta še ostala pri vodi. Ko sem včasih pogledal nazaj, je bila Barba še vedno v plamenu in prav videlo se je, kako pridigo je delala svojemu možu.

Pri Presečniku je lazil okrog hleva Danijelov naslednik. Ni me poznal, zato se za mojo osebo niti zmenil

ni. Bil je štulast, nekako polomljen je bil videti in ni mi bil všeč, ker je kadil, hodeč okrog hleva. Tudi nova dekla se je prikazala iz hišnih vrat, a je takoj izginila, ko me je ugledala.

V hiši pri mizi je prebirala Meta fižol, in ko sem vstopil, je bila za velikim kupom, ki ga je imela prebrati, skoraj popolnoma skrita. Polagoma se je prikazal njen obraz izza fižola, spregovorila pa ni, dasi me je spoznala. Z velikimi očmi je gledala proti meni, a opazil sem takoj, da je bila upadlega lica in zelo potrta.

»Spet sem pri vas,« sem spregovoril pri vstopu.

»Fižolico prebiram,« mi je odgovorila, »pa je hudo plažnata.« Z roko je mešala po kupu pred seboj, a do dela ni prišla. »Zgodaj si prišel – kje je še božič!«

»Dolgčas mi je bilo v Ljubljani.«

Nato sva oba nekaj časa molčala. Obrnila je oči proti stropu, potem pa je govorila plaho in tiho kakor otrok pri prvi spovedi:

»Mati tudi misli, da bi tista reč nič čudna ne bila.«

»Katera?«

»No, da bi vzel sorodnico k sebi, da bi ti kuhala in gospodinjala.«

»Kje naj jo dobim, če bi ti ne hotela?«

Nič posebno je ni zalila kri, ko je odgovorila:

»Mati pravi, da bi tudi to nič čudno ne bilo. V mestu bi se veliko dobrega naučila.«

»Si očeta že vprašala?«

»Ne še, mislila sem, da ga ti vprašaš.«

»Ne vem.«

»Če nočeš, pa ne!« Že jo je grabila jeza in na vsakem licu se ji je nabrala rdeča lisa.

»Ne jezi se, Meta,« sem jo miril, »na kaj takega ni treba več misliti!«

»Če torej nočeš –?«

»Kaj naj živim v Ljubljani, če sem lahko tu med vami!«

»Se boš pač naveličal!«

»Ne bom se! Kupil sem zemljo, kupil sem živino. Gospodaril bom, sejal bom, prideloval bom.«

Plaho je vprašala: »Kdo ti naj gospodinji?«

»Oženim se!«

»Oženiš se!« je viknila zamolklo. Pri tem ji je z obraza izginila vsa kri in z veliko grozo me je pogledala: »Moj Bog, pa vendar ne – Katreta?« V svoji zmedi je zopet mešala po kupu na mizi. Ker ji nisem odgovoril, je bila še bolj prepričana, da bom snubil pri Fortunovih. »Nič ne rečem,« je vzdihovala, »nič ne rečem proti tem ljudem; radi delajo in tudi o dekletu ne vem nič slabega, Bog varuj!« Povesila se ji je glava in vedel sem, da se ji je hotelo jokati; vedel sem pa tudi, da bi mi za nobeno ceno ne hotela pokazati, da ji gre na jok.

Pričel sem znova:

»Mlačanovo sem kupil. Danes smo v Loki pismo delali. Tudi Danijel je bil tam. Liza je torej le Anžona vzela!«

Odgovorila je trpko:

»Kaj je hotela drugega? Kdo naj se na moške zanaša?«

V hipu je popravila: »Kdo naj se na take moške zanaša?«

Še je vprašala:

»Koliko si dal?«

»Devet tisoč in petsto.«

»Si vse plačal?«

»Vse.«

»Boš imel kaj dolga?«

»Nič.«

Pristavila je grenko: »Na doto ti blez ne bo treba gledati.«

»Ne.«

Po kratkem premolku sem pričel:

»Pravijo, da je zemlja dobra in da se dosti pridela.«

»Jáde.«

»Živelo se bo torej lahko. Gospodinja, seve, bo morala pridna biti, ali živelo se bo lahko.«

»Jáde.« Ta dvojna poljanska pritrditev ji je prišla kot smrtni izdih, tako rekoč kot srčna kaplja krvi čez blede ustne. Pri tem ji je glavica popolnoma zlezla na roko in zaječala je: »Tako čudno me notri boli!«

Nisem se mogel več vzdržati, naslonil sem se k njej ter ji šepnil na uho:

»Govoril sem z očetom in materjo, oba sta zadovoljna, da se oženim pri Presečnikovih, če me ti hočeš.«

Bliskoma je dvignila glavo in tudi telo je stegnila, da je stala kakor sveča tik mene. Obraz ji je bil v trenutku bel kot sneg, potem pa se je zopet žaril kot roža, da se je videlo, kako ji je vrelo po duši. Spregovoriti ni mogla, in šele ko sem ponovil, če me hoče, je vzdihnila: »Jest?«

»Da, ti, Meta! Druge nočem, samo tebe vzamem! Sedaj odgovori, če me hočeš.«

Spregovoriti le ni mogla. Odpirala je ustne, ali beseda ni prišla iz njih, nakar je pričela z glavo kimati in pokimala je trikrat ali štirikrat, tako da ni bilo dvojbe, da me hoče.

Raztegnila je roke proti meni in hipoma me je objela – pri nas se zaljubljen parček ne poljubuje, pri nas se objema – in čutil sem, kako mi je tesno oklenila roke okrog vrata in kako je pritiskala svoje lice k mojemu.

»Tako sem se bala,« je zaihtela, »da vzameš Fortunovo!«

»Šemica, ali sem Katro klical?«

»Za vselej prideš na Jelovo brdo?«

»Za vselej! Za vse življenje bova mož in žena.«

»Mož in žena!« Takrat se je spustila v jok in jokala je, kakor še nikdar nisem slišal ženske jokati. Vse telo se ji je treslo in krčevito se je pritiskala k meni. Moja tolažba je ostala brezuspešna.

»Mož in žena vse življenje!« – to so bile zadnje besede, ki jih je tarnala med solzami!

Naenkrat sta se ji razrešili roki, s katerima je bila objela moj vrat, in desnica ji je onemogla zdrknila čez

mojo ramo. Obrazek, ki se je nagnil od mojega lica, je bil brez vsake kaplje krvi. Oči so se ji široko odprle, in okrog ust, ki so tudi narazen silila, se ji je napravila črta bolesti in muke. V hipu je brez zavesti ležala v mojem naročju – – –

In tedaj, častite prijateljice, sem mislil, da je tudi meni prišla zadnja ura. Umeti nisem mogel, da je umrla, da mi je v rokah umrla, a še danes, ko je preteklo toliko let in ko se še vedno vsak hip živo spominjam tistega trenutka, imam občutek, da ni resnica, da je zgolj le moja domišljija, da je umrla – pa je v resnici umrla! Zdravniki so sicer trdili, da ji je srčna hiba vzela življenje in da bi bila morala prej ali slej od kake večje razburjenosti umreti, ali jaz vem bolje: zavest sreče ji je vzela življenje!

Po dolgem molku si spregovorila ti, gospa Dinca, prva, in v čast si štejem, da je bilo rosno tvoje oko. Vprašala si: »Zahajaš še kaj na Jelovo brdo?«

Čisto gotovo zahajam vsako leto in večkrat tudi vsak mesec v pogorsko vasico. Moja duša je v pogorju, Meta zame ni umrla! Pred mano živi še vedno v podobi mladosti in devištva. Da sem jo vzel, potrl bi jo bil zakon, potrlo bi jo bilo delo. Vse to bi bilo streslo cvet z njenega telesa, tako pa živi dandanes še vedno v tisti cvetlični nežnosti, ki pri ženski tako rada in tako hitro usahne.

Leto za letom prihajam na Jelovo brdo in sprejemajo me, kakor bi me bili sprejemali, da sem postal pravi zet. Od pričetka smo težko in grenko živeli. Mati Barba je

obilje jokala, plačevala je za maše in veliko je molila; Boštjan je taval v nekaki zmedenosti okrog, in videl se nam je, kakor bi gledal na reči okrog sebe z visoke gore, ne da bi jih mogel nadrobno pregledati. Ali Bog se ju je usmilil! Kakor Elizabeta v Sv. pismu je povila priletna Barba sina, katerega smo krstili na ime sv. Boštjana. Ta raste, kakor raste žito na polju, če ima dosti dežja in tudi dosti sončne gorkote. To otroče nosi s sabo obrazek, ki je do zadnje črtice izrezljan iz Metinega obraza. Vsi imamo veselje nad njim. Naše skrbi ga obdajajo, kakor obdajajo skrbi starih mladiče v gnezdu. Mori nas predvsem skrb, da bi ga nam ne vzelo tako kakor Meto, in parkrat ga vlečem v Loko, da ga preišče prijatelj Arko, a leto za letom je srce v redu. Ob takih prilikah me moj prijatelj tolaži: »Mene bi bil vprašal, pa bi ti bil vse razodel! Punco sem dobro poznal, rdeče lise je dobivala na lice in tudi druga znamenja je imela, ki so kazala na srce. Z eno besedo: vivere non poterat! Mene bi bil vprašal, pa bi si bil prihranil dosti bolečin.« Pustil sem, da je govoril; bil je glasna, a vendar dobra duša. In prišlo je kmalu leto, ko je tudi njemu zapel zvonček: vivere non poterat!

Zrno za zrnom gre v zemljo, ali iz zemlje pa zopet izhaja zrno za zrnom.

Tako se je pripetilo, da sem bil enkrat še celo na svatbi na Jelovem brdu, takrat, ko je Kalar dajal svojo hčer Ano Skalarjevemu Matičku, ki je pri njem, kakor veste, zvesto in pridno služil. Dal mu je precej sveta,

da ima Matiče sedaj čedno domačijo, dal mu je pa tudi svojo hčer. Svatovščina ni bila zadnja. Kalar in Skalar sta sedela za mizo v kotu in bila sta si kakor brata. Luca ni več živela, ali marsikatera beseda na svatbi je veljala poštenemu njenemu imenu. Okrog peči je prežalo obilo šeškarjev; lazili so tudi pod mizo okrog in cukali svate za noge, da so jim kaj dali. Tako je svat pomolil pod mizo sedaj čašo vina, sedaj kos mesa ali belega kruha. Komaj pa si enega potolažil, cukal te je že drugi.

Pri peči je prestoloval naš stari znanec Danijel. Prav ostro je vladal nad otročaji, ki so mu preveč snedli, preveč popili in sploh preveč pod mizo lazili. Odcedno jih je pretepal ter kričal: »Ali mi hočete res vse snesti? Vi imate očete doma, ki vas lahko rede, jaz pa sem berač!« In res je bil berač! Velik koš je bil prinesel s sabo ter ga posadil na zapeček in metal vanj vse, kar je dobil od svatov. Koledoval je brez odmora, a vse je šlo v koš; tam je imel še celo bokal, v katerega je zlival vino. Toliko je že bil diplomata, da je vedel, da se ne sme upijaniti, ker bi potem lahko izgubil napolnjeni košek, na katerega je že prežalo nekaj kolegov zunaj pred hišo. Ali Danijel se ni upijanil, zatoorej so zaman prežali.

»Alo, Danijel,« – pri tej priliki sem ga prvič videl, kar smo delali pismo v Loki – »alo, kdaj pa si prišel iz Amerike?«

»Dva meseca bo že,« mi je odgovoril čemerno, »nekaj več, nekaj manj!«

»Kaj pa v Ameriki?«

»Kaj?« se je zadržal zaničljivo. »Nič! To ni življenje, to je hudič! Po tistih jamah tiste pse vlačiti, to je dvakrat hudič!«

»Torej nisi zdržal?«

»Kdo bo zdržal, pa nič jedel? Tam je tako: če hočeš jesti, moraš delati!«

»In to ti je postalo dolgočasno?«

»E,« je godrnjal, »ali mi je postalo ali mi ni postalo! V Ameriki moraš hoditi, kakor hočejo policarji!« – Tu je imel v mislih policaje.

»In sedaj?« vprašam še.

»Sedaj?« je tulil. »No, sedaj pa boš blez vendarle vedel, da sem berač! Delati ne morem, pa se mi tudi ne ljubi. Berač sem, kaj je na tem!«

Ko sem zmajal z glavo, je spoznal moje misli. Zatorej je nadaljeval:

»Ko vzameš vrečo – meni jo je dala Presečnikova mati – prvič v roke, te je res sram. Ali že pri drugi hiši, ko ti gospodinja z malo prijaznim obrazom natrese moke v vrečico, te začne sram popuščati in kmalu je vse dobro. Pri deseti hiši si že rojen berač. To sem ti povedal, da se boš vedel obnašati, če prideš kdaj do beračije. Pa blez ne prideš!« Med glasnim smehom je dodal: »Mesto da me spoveduješ, mi daj kaj vbogajme! Danes mi tako še nisi nič dal. Daj mi krajec belega kruha!«

Ko je kruh spravil, je spregovoril zadovoljno: »Za danes je dosti! Košara je polna. Poglej, kako zunaj čakajo

in mislijo: kozavi se napije, mi pa mu izpraznimo malho! O, ne!«

Oprtal je koš. Ko je odhajal, ga še vprašam:

»Kje pa stanuješ?«

»Za sedaj še nikjer. V Podpečnarjevi luknji, kjer so kamenje lomili, tam sem nekaj desk pribil. Tam me obišči, če te je volja! Za zimo bom pa moral že kaj dobiti. Peškulja na Gabrški gori mi je že nekaj obljubila. Haha!«

Morda bi radi kaj čule o Lizi? Njeno življenje je življenje dela in edinščine. Kadar hodim mimo karlovških bregov, ima skoraj vselej zibelko pri sebi, da je otročaj pri delu ne moti, in če pride v vas, se vleče za njo rep zdravih in debelih otrok – mislim, da jih je sedem. Blagor ji, da je blagoslovljena, zakaj od tega blagoslova živi slovenska zemlja!

Kar pa se mene tiče, naglašam zopet in zopet, da zame Meta ni umrla. Zatorej pozneje nisem poznal nikdar več ženske, in lahko rečem, da do sedaj še nisem prelomil zvestobe, ki jo dolgujem njenemu spominu.

Gospa Marica se je ironično nasmehnila:

»To se trdi, dokazov pa vendarle ni!«

Odgovoril sem ošabno:

»Ni mi na tem, da mi verjameš!«

»Ali moraš takoj nevljuden postati?« je posegla vmes gospa Mica. Nato pa je nekako nezaupljivo vprašala: »Bi jo bil res vzal, da ni umrla?«

»O tem ne dopuščam razgovora, draga prijateljica!«

»Ne vem, da bi bil vzdržal recimo nekaj let!«

»Vse to, ljuba Mica, sem bil dobro premislil. Naša največja napaka je, da sklepamo zakone brez pravega premisleka. V mojih očeh je zakon predvsem tudi gospodarska pogodba, ki daje strankama enake pravice in enake dolžnosti. Ta pogodba pa nalaga po mestih možem zgolj le zaveze, vam ženskam pa zgolj le pravice.«

Oglasila se je gospa Marica:

»Ti hočeš torej reči, da zakonske žene po mestih ne delamo in da samo jemo?«

Malo sem se umaknil:

»Tega naravnost ne trdim!«

»Pač pa po ovinkih!« je dostavila gospa Dinca.

Nadaljeval sem:

»Ne prepirajmo se! Toliko je jasno, da so zakoni na kmetih mirnejši in zadovoljnejši. Oba zakonska lahko živita v zavesti, da enakomerno vzdržujeta rodbino. Bil sem torej egoist, ko sem se hotel priženiti na Jelovo brdo. Ni se mi sicer posrečilo, ali vzlic temu upam, da mi bodočnost prinese mnogo posnemovalcev. Stvar pa ni malenkostna, stvar je potrebna, če naj izginejo tisti zidovi, ki ločijo dandanes našega kmeta od naših mest!

Tako, častite prijateljice, sem vam vse razodel, kar mi je ležalo na srcu. Ako mi je ušla tu in tam trda beseda, ne štejte mi v zlo! Časi prihajajo, ko se za malenkosti ne bomo več ruvali. Eno je glavno: Naša zemlja se nam ne sme vzeti in narod slovenski mora stati kot večno drevo,

ki mu korenine nikdar ne usahnejo! V to moramo delati vsi, na to moramo misliti takoj, ko se zavedamo življenja, misliti takrat, kadar se odločimo za poklic, in predvsem tedaj, kadar se ženimo. Kdor se ženi, naj se ženi tako, da mu bo zakon oklep, ki ga še bolj zveže z domovino, in otroke naj rodi, ki bodo pomnožili slovensko vojsko in armado slovenskih delavcev.«

Jáde! Jáde!